

Rolnummers 4313, 4354, 4357, 4366 en
4370

Arrest nr.182/2008
van 18 december 2008

A R R E S T

In zake : de beroepen tot gehele of gedeeltelijke vernietiging van de wet van 21 april 2007 betreffende de verhaalbaarheid van de erelonen en de kosten verbonden aan de bijstand van een advocaat, ingesteld door Marie-Claire Brialmont en anderen.

Het Grondwettelijk Hof,

samengesteld uit de voorzitters M. Melchior en M. Bossuyt, en de rechters P. Martens, R. Henneuse, E. De Groot, L. Lavrysen, A. Alen, J.-P. Snappe, J.-P. Moerman, E. Derycke, J. Spreutels en T. Merckx-Van Goey, bijgestaan door de griffier P.-Y. Dutilleux, onder voorzitterschap van voorzitter M. Melchior,

wijst na beraad het volgende arrest :

*

*   *

I. Onderwerp van de beroepen en rechtspleging

a. Bij verzoekschrift dat aan het Hof is toegezonden bij op 12 oktober 2007 ter post aangetekende brief en ter griffie is ingekomen op 15 oktober 2007, is beroep tot vernietiging ingesteld van de wet van 21 april 2007 betreffende de verhaalbaarheid van de erelonen en de kosten verbonden aan de bijstand van een advocaat (bekendgemaakt in het *Belgisch Staatsblad* van 31 mei 2007, tweede editie), door Marie-Claire Brialmont, wonende te 4821 Andrimont, Clos de Hombiet 3, Patricia Ledent, wonende te 6620 Fleurus, rue Oblique 5, Eric Ledent, wonende te 4801 Stembert, rue du Panorama 110, Pascale Ledent, wonende te 4910 Theux, chaussée de Verviers 127, Sylvain Ledent, wonende te 4800 Ensival, rue Gueury 1, Didier Christiaen en Patricia Catteeuw, wonende te 4821 Andrimont, Clos de Hombiet 5, Rafael Lopez Angusto en Dominique Degueldre, wonende te 4821 Andrimont, Clos de Hombiet 7, Michel Pirard en Tiziana Tamburini, wonende te 4821 Andrimont, Clos de Hombiet 9, Guy Hennis en Véronique Lassine, wonende te 4750 Bütgenbach, Champagner Straße 8, Serge Fohal en Catherine Rikir, wonende te 4840 Welkenraedt, rue de l'Ecole 8, Yves Mouchamps, wonende te 4821 Andrimont, Clos de Hombiet 12, Christine Closter, wonende te 4821 Andrimont, Clos de Hombiet 15, Christian Gilles en Léontine Crutzen, wonende te 4821 Andrimont, Clos de Hombiet 17, Claude Bayetto en Madeleine Conrath, wonende te 4821 Andrimont, Clos de Hombiet 22, Pierangelo Porcu en Myriam Etienne, wonende te 4821 Andrimont, Clos de Hombiet 24, Carine Guillitte en Xavier Cortisse, wonende te 4821 Andrimont, Clos de Hombiet 26, Alain Guillot en Cécile Corman, wonende te 4821 Andrimont, Clos de Hombiet 28, en Jean-Marc Lemin en Renate Haag, wonende te 4821 Andrimont, Clos de Hombiet 32.

b. Bij verzoekschrift dat aan het Hof is toegezonden bij op 28 november 2007 ter post aangetekende brief en ter griffie is ingekomen op 29 november 2007, is beroep tot gehele of gedeeltelijke (de artikelen 7, 13 en 14) vernietiging ingesteld van dezelfde wet door Jean Jeukens, wonende te 4680 Hermée, rue de la Wallonie 49, Rita Knaepen, wonende te 4560 Clavier, Odet 51, Sylvie Vercheval, wonende te 4600 Wezet, Allée d'Espagne 45, Lucie Leflot, wonende te 4500 Hoei, Ruelle Mottet 1, Francis Roussia, wonende te 4550 Saint-Séverin, Petit Fraineux 53, en Daniel Legaye, wonende te 4530 Villers-le-Bouillet, Clos de la Panneterie 50.

c. Bij verzoekschrift dat aan het Hof is toegezonden bij op 29 november 2007 ter post aangetekende brief en ter griffie is ingekomen op 30 november 2007, is beroep tot vernietiging ingesteld van dezelfde wet door het Algemeen Belgisch Vakverbond, met zetel te 1000 Brussel, Hoogstraat 42, het Algemeen Christelijk Vakverbond, met zetel te 1031 Brussel, Haachtsesteenweg 579, Frédéric Deleu, wonende te 7700 Moeskroen, Iseghemstraat 60, Harry Broxson, wonende te 4821 Dison, Tombeux 6, Paule Ghiot, wonende te 7604 Braffe, rue du Gros Tilleul 7D, Sandrine Legrand, wonende te 5330 Assesse, Mianoye 2, Monique Laisse, wonende te 1300 Waver, rue de la Corderie 34, Jean-Claude Berlage, wonende te 5000 Beez, rue des Myrtilles 13, Annick Leclercq, wonende te 5380 Forville, rue de Branchon 83, Christine De Greef, wonende te 6041 Gosselies, avenue Pontus de Noyelles 15, Michèle Baiwir, wonende te 4000 Luik, rue des Tawes 19, Michel Vidic, wonende te 4623 Magnée, rue des Peupliers 40, Valérie De Coninck, wonende te 4000 Luik, boulevard de la Sauvenière 60, Vanessa Vanstechelman, wonende te 4680 Oupeye, rue du Roi Albert 187, Carine Clotuche, wonende te 4000 Luik, rue de Campine 451, Laurence Duquesne, wonende te 4020 Luik, Quai de la Dérivation 23, Raymond Vrijdaghs, wonende te 4140 Rouvieux, Grand Route 100, Giovanni Presciutti, wonende te 6760 Virton, Faubourg d'Arival 70, Ghislaine Mathay, wonende te 6717 Tontelange, Am Pad 191, Sabrina Arduini, die keuze van

woonplaats doet te 1000 Brussel, Loksumstraat 25, Célia Vandenhove, wonende te 7800 Aat, rue de l'Abbaye 58/10, Nathalie Meert, wonende te 7334 Hautrage, rue des Prés 39, Andreina Marredda, wonende te 7331 Baudour, rue des Eaux Chaudes 1, Marie-Christine De Beer, wonende te 7100 La Louvière, rue des Hêtres 7, Jean-Pierre Robert, wonende te 7120 Estinnes-au-Mont, rue de la Station 4, Marjolaine Romiti, wonende te 7390 Wasmuel, rue Auguste Mouzin 26, Christelle Lempereur, wonende te 7140 Morlanwelz, rue des Ateliers 112, Vincent Van Leynseele, wonende te 7700 Moeskroen, Sint-Germanastraat 213, Grégory Maes, wonende te 7500 Doornik, rue de la Culture 127, Yves-Alexandre Dumont, wonende te 7500 Doornik, rue de l'Escalette 97, Virginie Vermeulen, wonende te 7700 Moeskroen, Doolhofstraat 22, Martin Klöcker, wonende te 4711 Walhorn, Ketteniser Straße 48, Karel Hendrickx, wonende te 2040 Antwerpen, Cecilianenstraat 22, Filip De Wispelaere, wonende te 8310 Brugge, Konijnenpad 7, Marie Anseeuw, wonende te 9200 Grembergen, Rootjensweg 42, Henri Leus, wonende te 2627 Schelle, Fabiolalaan 106, Christiaan Quistwater, wonende te 2640 Mortsel, Meidoorn 46, Ilse Jacquemyn, wonende te 1910 Kampenhout, Aarschotsebaan 114, Nicole Wens, wonende te 2650 Edegem, Boniverlei 262, Christine Van Gothem, wonende te 2050 Antwerpen, Buizegemlei 118, Joannes Helsen, wonende te 2050 Antwerpen, Galgenweellaan 48, Alain Vermote, wonende te 1800 Vilvoorde, Romeinssesteenweg 184, Mieke De Ke, wonende te 9000 Gent, Aaigemstraat 20, Johan Herreman, wonende te 9667 Sint-Maria-Horebeke, Dorpsstraat 87, Anita Van Vaerenbergh, wonende te 9300 Aalst, Korte Vooruitzichtstraat 4, Sanny Uytterhaegen, wonende te 9620 Zottegem, Hospitaalstraat 52, Doris Van Becelaere, wonende te 9300 Aalst, Immerzeeldreef 255, Willy Price, wonende te 1745 Mazenzele, Heerbaan 25, Gerrit Jappens, wonende te 1820 Steenokkerzeel, Dijkstraat 22, Johan Van Snick, wonende te 2800 Mechelen, Stenenmolenstraat 190, Johan Van Waelegehem, wonende te 9920 Lovendegem, Veldstraat 24, Christine Verhoeven, wonende te 3212 Pellenberg, Fonteinstraat 8, Herman Iliens, wonende te 3140 Keerbergen, Putsebaan 76, Joost Van den Bussche, wonende te 9111 Belsele, Louis Paul Boonlaan 65, Marc De Westelinck, wonende te 9140 Elversele, Stokthoekstraat 51, Marc Smet, wonende te 2930 Brasschaat, Oude Hoevevweg 9/5, Cynthia Boehlen, wonende te (...), Luc Cortebeek, wonende te 2830 Willebroek-Blaasveld, Krommestraat 94, Claude Rolin, wonende te 6880 Bertrix, rue de Bohémont 58, Marc Leemans, wonende te 1785 Merchtem, Leireken 135, Rudy De Leeuw, wonende te 9470 Denderleeuw, Hageveld 46, Paul Palsterman, wonende te 1120 Brussel, Kraatveldstraat 111, Ferdy Van Meel, wonende te 2170 Merksem, Lambrechtshoekenlaan 118/5R, en Katrien Adriaenssens, wonende te 2170 Merksem, Vrijhandelsstraat 66.

d. Bij verzoekschrift dat aan het Hof is toegezonden bij op 30 november 2007 ter post aangetekende brief en ter griffie is ingekomen op 3 december 2007, is beroep tot vernietiging ingesteld van dezelfde wet door Jacques Riguelle, wonende te 1400 Nijvel, Faubourg de Soignies 66B, de bvba « PP Café », met maatschappelijke zetel te 1000 Brussel, Jules Van Praetstraat 28, en Bruno Pirotte, wonende te 1420 Eigenbrakel, chaussée d'Alseberg 674.

e. Bij verzoekschrift dat aan het Hof is toegezonden bij op 30 november 2007 ter post aangetekende brief en ter griffie is ingekomen op 4 december 2007, heeft de vzw « Syndicat des Avocats pour la Démocratie », met maatschappelijke zetel te 1030 Brussel, Paleizenstraat 154, beroep tot vernietiging ingesteld van dezelfde wet.

Die zaken, ingeschreven onder de nummers 4313, 4354, 4357, 4366 en 4370 van de rol van het Hof, werden samengevoegd.

Memories zijn ingediend door :

- de « Ordre des barreaux francophones et germanophone », met zetel te 1060 Brussel, Gulden-Vlieslaan 65, in alle zaken;
- de Orde van Vlaamse balies, met zetel te 1000 Brussel, Koningsstraat 148, in alle zaken;
- de Ministerraad, in alle zaken.

De verzoekende partijen in de zaken nrs. 4313, 4354, 4357 en 4370 hebben memories van antwoord ingediend.

Memories van wederantwoord zijn ingediend door :

- de « Ordre des barreaux francophones et germanophone », in alle zaken;
- de Orde van Vlaamse balies, in de zaken nrs. 4313, 4357 en 4370;
- de Ministerraad, in de zaken nrs. 4313, 4357 en 4370.

Op de openbare terechtzitting van 15 juli 2008 :

- zijn verschenen :

. Mr. L. Misson en Mr. A. Kettels, advocaten bij de balie te Luik, voor de verzoekende partijen in de zaak nr. 4313;

. Mr. P. van de Put, advocaat bij de balie te Brussel, loco Mr. P. Charpentier, advocaat bij de balie te Hoei, voor de verzoekende partijen in de zaak nr. 4354;

. Mr. B. Gors, loco Mr. F. Maussion en Mr. P. Goffaux, advocaten bij de balie te Brussel, voor de verzoekende partijen in de zaak nr. 4357;

. Mr. S. Miesse, advocaat bij de balie te Brussel, voor de verzoekende partijen in de zaak nr. 4366;

. Mr. V. Letellier, advocaat bij de balie te Brussel, voor de verzoekende partij in de zaak nr. 4370;

. Mr. X. Leurquin, advocaat bij de balie te Brussel, voor de « Ordre des barreaux francophones et germanophone »;

. Mr. E. Janssens, advocaat bij de balie te Antwerpen, voor de Orde van Vlaamse balies;

. Mr. S. Leroy, tevens *loco* Mr. A. Feyt, advocaten bij de balie te Brussel, voor de Ministerraad;

- hebben de rechters-verslaggevers P. Martens en T. Merckx-Van Goey verslag uitgebracht;

- zijn de voornoemde advocaten gehoord;

- zijn de zaken in beraad genomen.

De bepalingen van de bijzondere wet van 6 januari 1989 met betrekking tot de rechtspleging en het gebruik van de talen werden toegepast.

II. *In rechte*

- A -

Ten aanzien van de ontvankelijkheid van de beroepen en van de tussenkomsten

A.1.1. Het beroep in de zaak nr. 4313 is ingediend door natuurlijke personen die zijn betrokken bij een gerechtelijke procedure die op het ogenblik van de inwerkingtreding van de bestreden wet niet beëindigd was.

A.1.2. De verzoekers in de zaak nr. 4354 hebben principiële beslissingen verkregen waarmee is erkend dat zij het slachtoffer zijn geweest van fouten van derden op grond van de artikelen 1382 en volgende van het Burgerlijk Wetboek. De rechtbanken hebben de schadevergoeding evenwel nog niet definitief vastgesteld. Zij voeren aan dat de wet van 21 april 2007 hen benadeelt aangezien zij de verhaalbaarheid van de erelonen beperkt en in die zin zou kunnen worden geïnterpreteerd dat zij belet de erelonen met betrekking tot vroegere procedures terug te vorderen.

A.1.3. Het beroep in de zaak nr. 4357 is ingesteld door het Algemeen Belgisch Vakverbond en door het Algemeen Christelijk Vakverbond van België, door verschillende natuurlijke personen die, voor rekening van die vakorganisaties, instaan voor de verdediging van hun aangeslotenen voor de arbeidsgerechten en door natuurlijke personen, aangeslotenen en vakbondsverantwoordelijken. De twee verzoekende vakorganisaties voeren aan dat de wetgever, door het voordeel van de verhaalbaarheid van de kosten en erelonen voor te behouden aan uitsluitend de advocaten, afbreuk heeft gedaan aan hun wettelijke prerogatieven inzake de vertegenwoordiging van hun aangeslotenen in rechte. De verzoekers-vakbondsafgevaardigden voeren aan dat de wet, door de diensten van de vakbondsafgevaardigden uit te sluiten van het voordeel van de verhaalbaarheid, hun optreden in waarde doet afnemen en afbreuk doet aan hun professionele reputatie. Ten slotte voeren de verzoekers-aangeslotenen aan dat zij van de verhaalbaarheid zullen worden uitgesloten indien zij ervoor kiezen om in rechte door een vakbondsafgevaardigde te worden vertegenwoordigd.

A.1.4. Het beroep in de zaak nr. 4366 is ingesteld door twee natuurlijke personen en een rechtspersoon die betrokken zijn bij hangende gerechtelijke procedures. Zij voeren aan dat de wet van 21 april 2007 de voortzetting van de rechtsplegingen waarbij zij betrokken zijn, kan afremmen.

A.1.5. Het beroep in de zaak nr. 4370 is ingesteld door de vzw « Syndicat des Avocats pour la Démocratie ». De verzoekster voert aan dat zij met name tot doel heeft de toegang tot het beste recht en tot een democratisch, modern en menselijk gerecht voor de meest behoeftige burgers te bevorderen en te waarborgen, en dat zij derhalve doet blijken van een belang om een wet aan te vechten die de toegang tot het gerecht voor een groot deel van de bevolking belemmert.

A.2. De « Ordre des barreaux francophones et germanophone » (hierna : OBF) en de Orde van Vlaamse balies (hierna : OVB) komen in de vijf zaken tussen om te pleiten voor de grondwettigheid van de bestreden wet. Zij voeren aan dat de bij artikel 495 van het Gerechtelijk Wetboek aan hen toegewezen opdracht mogelijk wordt

aangetast door een eventuele vernietiging van de bestreden wet, enerzijds, in zoverre zij waken over de gemeenschappelijke professionele rechten en belangen van de balies en van de advocaten en met name over de naleving van het beroepsgeheim en, anderzijds, in zoverre zij waken over de verdediging van de rechtzoekenden.

A.3. De Ministerraad voert geen enkele exceptie van onontvankelijkheid aan.

A.4. De OBFG heeft vragen bij het belang om in rechte te treden van enkele verzoekers in de zaak nr. 4354 en bij dat van de 58e tot de 64e verzoekende partij in de zaak nr. 4357 (verzoekers-aangeslotenen).

A.5.1. De OBFG betwist de ontvankelijkheid van het beroep in de zaak nr. 4357. Zij is van mening dat de verzoekers in werkelijkheid aan het Grondwettelijk Hof vragen een vermeende lacune in de bestreden wetgeving op te vangen, hetgeen niet tot de bevoegdheid van het Hof behoort.

A.5.2. De verzoekers in de zaak nr. 4357 antwoorden dat het Hof reeds talrijke zogeheten « lacune »-arresten heeft gewezen zonder dat zijn bevoegdheid daartoe ter discussie stond, met inbegrip in het vernietigingscontentieux.

A.6.1. De OVB is van mening dat het beroep in de zaak nr. 4357 niet ontvankelijk is. Zij voert aan dat de twee verzoekende vakorganisaties niet beschikken over een rechtspersoonlijkheid en dat de wet die zij aanvechten, geenszins betrekking heeft op de vakorganisaties. De OVB is overigens van mening dat de verzoekers-vakbondsafgevaardigden geen enkel persoonlijk belang hebben bij de vernietiging van de wet, vermits zij zijn tewerkgesteld en bezoldigd door de vakorganisaties. Ten slotte is de OVB van mening dat de verzoekers-aangeslotenen slechts een toekomstig en hypothetisch belang aanvoeren.

A.6.2. De verzoekende partijen in de zaak nr. 4357 antwoorden dat niet kan worden betwist dat de vakorganisaties rechtstreeks deelnemen aan de werking van de openbare dienst van het gerecht, op grond van artikel 728, § 3, van het Gerechtelijk Wetboek, en dat de bestreden wet afbreuk doet aan de voorwaarden van die deelneming, zodat zij hun bekwaamheid aantonen om in rechte te treden.

Ten aanzien van hun belang antwoorden de verzoekende partijen dat de bestreden wet rechtstreeks gevolgen heeft voor de vertegenwoordiging in rechte van de werknemers door de vakbondsafgevaardigden.

A.6.3. De OBFG verzoekt het Hof de kwestie van de bekwaamheid van de vakorganisaties om in rechte te treden, te koppelen aan het onderzoek ten gronde.

Ten gronde

De zaken nrs. 4313, 4354 en 4366

A.7.1. De verzoekers in de zaak nr. 4313 leiden een eerste middel af uit de schending, door de bestreden wet, van de artikelen 10, 11 en 23 van de Grondwet, in samenhang gelezen met artikel 6 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens en artikel 1 van het Eerste Aanvullend Protocol bij dat Verdrag, in zoverre zij de partijen die een proces verliezen tijdens hetwelk ten aanzien van hen een fout is aangetoond, op dezelfde wijze behandelt als de partijen die een proces verliezen zonder dat ten aanzien van hen een dergelijke fout is aangetoond. Zij zijn van mening dat, hoewel het logisch is dat een persoon die een fout heeft begaan de daaruit voortvloeiende schade integraal vergoedt, niets verantwoordt dat een partij die in het ongelijk wordt gesteld zonder dat ten aanzien van haar een fout is erkend, de door de tegenpartij betaalde kosten en erelonen van advocaten draagt.

A.7.2. De Ministerraad voert aan dat de wetgever, door de verhaalbaarheid van de kosten voor de verdediging te regelen in het kader van de procedureelrechtelijke verhouding en door die algemeen toe te passen op alle geschillen, los van elk begrip fout, het gewettigd doel nastreeft dat erin bestaat een einde te maken aan de rechtsonzekerheid betreffende het beginsel zelf van de verhaalbaarheid van de kosten voor de verdediging en de begroting van die kosten, alsook aan de verschillen in behandeling die voortvloeien uit het ontbreken van een algemene wettelijke regeling. Hij voegt eraan toe dat de keuze van de wetgever om het begrip fout uit te sluiten als criterium van de verhaalbaarheid, voortvloeit uit de zorg om de taak van de rechter niet te verzwaren.

A.7.3. De OBFG is van mening dat het criterium van onderscheid dat is afgeleid uit de fout, te dezen niet pertinent is, vermits de nieuwe rechtsplegingsvergoeding is verankerd in het procedurerecht en niet in het

aansprakelijkheidsrecht, en dat de nieuwe rechtsplegingsvergoeding van aard is veranderd ten opzichte van de vroegere rechtsplegingsvergoeding. Zij is van mening dat de ingevoerde regeling tot doel en tot gevolg heeft alle betrokken rechtzoekenden op voet van gelijkheid te plaatsen op het vlak van de toegang tot het gerecht. Zij onderstreept voorts dat er talrijke hypothesen vreemd aan het aansprakelijkheidsrecht bestaan waarin de houding van de in het ongelijk gestelde partij de andere partij ertoe heeft verplicht in rechte te treden.

A.7.4. De OVB voert aan dat de partijen bij een proces buiten het aansprakelijkheidsrecht, zonder de bestreden wet geen aanspraak zouden kunnen maken op de verhaalbaarheid van de kosten en erelonen van advocaten, hetgeen een moeilijk te verantwoorden verschil in behandeling zou invoeren ten aanzien van de partijen bij een proces inzake aansprakelijkheid. Zij merkt op dat de verankering van de verhaalbaarheid in het aansprakelijkheidsrecht overigens zou inhouden dat moet worden nagegaan of het optreden van de advocaat noodzakelijk is, hetgeen niet verenigbaar lijkt met de regels van het eerlijk proces.

A.7.5. De verzoekers in de zaak nr. 4313 antwoorden hierop door te verwijzen naar de praktijk van de verhaalbaarheid van de erelonen voor het Europees Hof voor de Rechten van de Mens. Zij betwisten eveneens de keuze voor het criterium van de inzet van het geschil bij de begroting van het bedrag van de vergoeding. Zij voegen eraan toe dat de bestreden wet leidt tot een beperking van het recht op de toegang tot de rechtbanken, in het bijzonder voor de meest behoeftige rechtzoekenden.

A.7.6. De OBFG repliceert dat, zelfs indien van het aansprakelijkheidsrecht wordt uitgegaan, rekening ermee zou moeten worden gehouden dat, naast de gevallen van subjectieve aansprakelijkheid, hypothesen van objectieve aansprakelijkheid bestaan, verbonden aan het voorvallen van relevante rechtsfeiten, en dat het verlies van een proces een van die feiten is.

A.8.1. De verzoekers in de zaak nr. 4313 leiden een tweede middel af uit de schending, door artikel 7 van de bestreden wet, van de artikelen 10, 11 en 13 van de Grondwet, in samenhang gelezen met artikel 6 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens en artikel 1 van het Eerste Aanvullend Protocol bij dat Verdrag, met artikel 144 van de Grondwet en met het beginsel van de scheiding der machten, in zoverre het dezelfde forfaitaire vergoeding toepast op alle partijen die in het gelijk zijn gesteld, ongeacht of zij al dan niet het slachtoffer zijn geweest van een fout van de in het ongelijk gestelde partij, waarbij de schadeloosstelling van diegenen die daarvan het slachtoffer zijn geweest, wordt beperkt door de in het geding zijnde bepaling, terwijl zij recht hebben op de integrale vergoeding van hun schade.

A.8.2. De verzoekers in de zaak nr. 4354 leiden een eerste middel af uit de schending, door de bestreden wet, van de artikelen 10 en 11 van de Grondwet en van de artikelen 6, 13 en 14 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens, alsook van het algemeen beginsel van de rechten van de verdediging, in zoverre de beperking van het recht om de erelonen van advocaten terug te vorderen, op discriminerende wijze afbreuk doet aan het beginsel van de integrale vergoeding van het uit een fout ontstane nadeel.

A.8.3. De verzoekers in de zaak nr. 4354 leiden een vierde middel af uit de schending, door artikel 7 van de bestreden wet, van artikel 1 van het Eerste Aanvullend Protocol bij het Europees Verdrag voor de rechten van de mens, van artikel 14 van dat Verdrag en van de artikelen 10 en 11 van de Grondwet, in zoverre het een partij die het slachtoffer is van een fout het recht ontnemt om de integrale vergoeding van haar nadeel te verkrijgen. Zij zijn van mening dat de schending van het recht op het ongestoord genot van eigendom nog groter is door de retroactieve werking die artikel 13 van de wet aan die bepaling toekent, aangezien de schuldvordering van het slachtoffer zich in zijn vermogen bevindt vanaf het ontstaan van de schade.

A.8.4. De Ministerraad voert aan dat de beslissing van de wetgever om te kiezen voor een regeling van forfaitaire bedragen in overeenstemming is met het advies van de Hoge Raad voor de Justitie, die met name van oordeel is dat de begroting, door de rechter, van de verhaalbare kosten voor de verdediging mogelijk zou leiden tot, enerzijds, een proces binnen het proces en, anderzijds, de schending van het beroepsgeheim van de advocaat. Hij voegt eraan toe dat de beoordelingsbevoegdheid waarover de rechter beschikt, alsook de precisering van de criteria waarin is voorzien om die beoordeling te begeleiden, waarborgen dat de regeling soepel en billijk is en de toegang tot het gerecht voor de meest behoeftigen vrijwaart.

A.8.5. De OBFG is van mening dat het middel in de zaak nr. 4313 niet ontvankelijk is in zoverre het is afgeleid uit de schending van artikel 144 van de Grondwet. Nog volgens haar is het eerste middel dat in de zaak nr. 4354 is afgeleid uit de schending van de artikelen 6, 13 en 14 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens, evenmin ontvankelijk. Zij meent dat er geen discriminatie mogelijk is onder de partijen die in een geding in het gelijk zijn gesteld, vermits zij alle op dezelfde wijze zijn behandeld.

A.8.6. De OVB herinnert eraan dat de wetgever, in het aansprakelijkheidscontentieux, niet voor de integrale terugvordering van de advocatenkosten als deel van de schadevergoeding heeft gekozen om redenen van besparing op de proceskosten en om het recht op de toegang tot de rechter en het beginsel van de wapengelijkheid te vrijwaren.

Zij voegt eraan toe dat artikel 13 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens alleen tegen een orgaan van de uitvoerende macht en niet tegen de wetgevende macht kan worden aangevoerd.

A.8.7. De verzoekers in de zaken nrs. 4313 en 4354 antwoorden dat de soepelheid van de regeling niet het billijke karakter ervan waarborgt en niet kan volstaan om aan te tonen dat die regeling de toegang tot het gerecht voor de meest behoeftigen vrijwaart. Zij voegen eraan toe dat het voorleggen van een staat van werkelijke kosten geen probleem zou inhouden ten aanzien van het beroepsgeheim van de advocaat, aangezien met name het Europees Hof voor de Rechten van de Mens die formule heeft gekozen, en blijven erbij dat de regeling van de integrale verhaalbaarheid in geval van een fout, talrijke voordelen biedt.

A.8.8. De OVB repliceert dat, wanneer er discussie bestaat over de werkelijke kosten, elk stuk zou moeten kunnen worden besproken en dus voorgelegd, hetgeen tot eindeloze processen zou leiden.

A.8.9. De OBFG wijst in haar wederantwoord erop dat de regeling die voor het Europees Hof voor de Rechten van de Mens geldt, niet zou kunnen worden vergeleken met die van de bestreden wet, regeling die moet worden toegepast voor de justitiële gerechten.

A.9.1. De verzoekers in de zaak nr. 4313 leiden een derde middel af uit de schending, door de bestreden wet, van de artikelen 10, 11 en 13 van de Grondwet, in samenhang gelezen met artikel 6 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens en artikel 1 van het Eerste Aanvullend Protocol bij dat Verdrag, in zoverre zij, door niet te voorzien in de toepassing ervan op de kosten en erelonen van de technisch raadgevers, de personen die in het gelijk zijn gesteld verschillend behandelt naargelang hun kosten en erelonen voor juridische raadgevers dan wel die voor technisch raadgevers worden begroot, waarbij die van de laatstgenoemden deel blijven uitmaken van de integraal vergoedbare schade.

A.9.2. De verzoekers in de zaak nr. 4354 zijn eveneens van mening, in het tweede onderdeel van hun eerste middel, dat dat verschil in behandeling discriminerend is.

A.9.3. Het eerste middel in de zaak nr. 4366 is identiek aan het derde middel van de zaak nr. 4313.

A.9.4. De Ministerraad is in hoofdorde van mening dat de beoogde categorieën van personen niet vergelijkbaar zijn, aangezien, in tegenstelling tot het optreden van een technisch raadgever dat betrekking heeft op de verhouding van materieel recht tussen de partijen, dat van een advocaat reeds alleen vanwege de rechtspleging noodzakelijk is en derhalve ressorteert onder de verhouding van procedureel recht tussen de partijen.

In ondergeschikte orde is de Ministerraad van mening dat de wetgever een gewettigd doel heeft nagestreefd door de in het geding zijnde bepaling aan te nemen en dat hij het evenredigheidsbeginsel in acht heeft genomen. Hij voegt eraan toe dat de kostprijs van het optreden van een technisch raadgever gemakkelijker kan worden begroot dan die van het optreden van een advocaat, doordat de laatstgenoemde is gebonden door het beroepsgeheim, dat hem in beginsel belet zijn staat van kosten en erelonen voor te leggen.

A.9.5. De OBFG is in de eerste plaats van mening dat de verzoekers geen belang hebben bij het middel, vermits zij baat erbij hebben de integrale vergoeding te verkrijgen van de schade die is geleden door het optreden van een technisch privédeskundige. Zij voert vervolgens aan dat de geformuleerde grief zich niet situeert in de bestreden wet, maar in de ontstentenis van een wet die de situatie zou regelen van de technisch privéadvocaten voor wie de winnende partij kosten en erelonen heeft moeten betalen. Zij is ten slotte van mening dat de advocaten en de technisch raadgevers niet vergelijkbaar zijn in het kader van het verloop van een proces.

A.9.6. De OVB is van mening dat de verzoekers geen belang erbij hebben dat middel aan te voeren en is eveneens van mening dat de advocaten en de technisch raadgevers niet vergelijkbaar zijn.

A.9.7. De verzoekers in de zaak nr. 4313 antwoorden in de eerste plaats dat het belang bij het beroep voor het Hof het belang bij het middel verantwoordt en dat de rechtspraak die lacunes vaststelt, eveneens bestaat in het vernietigingscontentieux. Zij zijn vervolgens van mening dat de verschillen tussen een advocaat en een

technisch raadgever het door de bestreden wet gecreëerde verschil in behandeling niet verantwoorden, aangezien het optreden van een technisch raadgever, wanneer dat vereist is, hetzelfde karakter van noodzakelijkheid vertoont als dat van de advocaat om de verdediging van de rechtzoekende te verzekeren.

A.9.8. De OBFG repliceert dat die zaak de gelegenheid zou kunnen vormen om de rechtspraak van het Hof over de verhouding tussen het belang bij het beroep en het belang bij het middel te doen evolueren.

A.10.1. De verzoekers in de zaak nr. 4313 leiden een vierde middel af uit de schending, door de bestreden wet, van de artikelen 10, 11 en 13 van de Grondwet, in samenhang gelezen met artikel 6 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens en met artikel 1 van het Eerste Aanvullend Protocol bij dat Verdrag, in zoverre de bij de bestreden wet ingevoerde regeling niet is afgestemd op die van de wet van 2 augustus 2002 betreffende de bestrijding van de betalingsachterstand bij handelstransacties, hetgeen een verschil in behandeling onder rechtzoekenden tot stand brengt.

A.10.2. Het vijfde middel dat in de zaak nr. 4354 is afgeleid uit de schending van de artikelen 10 en 11 van de Grondwet, is identiek aan het vierde middel in de zaak nr. 4313.

A.10.3. Het tweede middel in de zaak nr. 4366 is identiek aan het vierde middel in de zaak nr. 4313.

A.10.4. De Ministerraad verwijst naar het arrest nr. 16/2007 van 17 januari 2007. Hij is van mening dat het gelijktijdig bestaan van de specifieke regeling voor de handelstransacties en van de algemene regeling betreffende alle andere geschillen redelijk verantwoord is, zowel ten aanzien van de aard zelf van die transacties als door de internationale verbintenissen van België, vermits de Europese Unie vereist dat de betalingsachterstanden in de handelstransacties in alle lidstaten op dezelfde wijze worden behandeld.

A.10.5. De OBFG onderstreept dat de doelstellingen van beide vergeleken wetten verschillend zijn en dat het dus redelijk is dat de aangevoerde middelen dat eveneens zijn. Zij is van mening dat de Belgische wetgever, om redenen van algemeen belang die hem eigen zijn en hem niet zijn opgelegd door het Europees recht, zoals dat het geval is voor de voormelde wet van 2 augustus 2002, een algemene regeling heeft kunnen vaststellen die verschilt van de bijzondere en afwijkende regeling die bij die wet is ingevoerd.

A.10.6. De OVB onderstreept dat de wet van 2 augustus 2002 een bijzondere wet is, met een beperkt toepassingsgebied en waarvan de toepassing die van het gemeen recht van artikel 1018, eerste lid, 6°, en artikel 1022 van het Gerechtelijk Wetboek uitsluit. Zij legt de nadruk erop dat beide wetten verschillende doelstellingen nastreven.

A.10.7. De verzoekers in de zaak nr. 4313 antwoorden dat er geen enkele verantwoording is voor het feit dat alle transacties niet op dezelfde wijze worden behandeld en dat het feit dat het Europees recht voor sommige betalingsachterstanden een model oplegt, niet inhoudt dat het Belgisch recht onverantwoorde verschillen in behandeling mag invoeren tussen die achterstanden en de andere hypothesen waarin de fout van een persoon voor een andere persoon advocatenkosten met zich meebrengt.

A.10.8. De OBFG repliceert dat de verzoekers in de zaak nr. 4313 hun middel in hun memorie van antwoord hebben gewijzigd, wat niet kan worden aanvaard, en dat voor het overige uit hun geschriften kan worden afgeleid dat zij daarvan afstand hebben gedaan.

A.11.1. De verzoekers in de zaak nr. 4313 leiden een vijfde middel af uit de schending, door artikel 7, zesde lid, van de bestreden wet, van de artikelen 10, 11 en 13 van de Grondwet, in samenhang gelezen met artikel 6 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens en artikel 1 van het Eerste Aanvullend Protocol bij dat Verdrag, in zoverre het bepaalt dat het bedrag van de rechtsplegingsvergoeding het dubbele kan bedragen van het maximumbedrag waarop de begunstigde aanspraak kan maken wanneer verschillende partijen daarop recht hebben. Zij zijn van mening dat die bepaling leidt tot, enerzijds, een onverantwoord verschil in behandeling onder de personen die in het gelijk zijn gesteld naargelang zij al dan niet met meer dan twee zijn (eerste onderdeel) en, anderzijds, een onverantwoorde gelijke behandeling onder de partijen die in het ongelijk worden gesteld naargelang de meerdere tegenpartijen al dan niet hogere onkosten en erelonen van advocaten hebben moeten betalen wegens hun aantal (tweede onderdeel).

A.11.2. De verzoekers in de zaak nr. 4366 leiden een derde middel af uit de schending, door de bestreden wet, van de artikelen 10, 11 en 13 van de Grondwet, al dan niet in samenhang gelezen met artikel 6 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens en met artikel 1 van het Eerste Aanvullend Protocol bij dat

Verdrag, in zoverre zij de partij die in het gelijk wordt gesteld, verschillend behandelt naargelang zij als enige dan wel in aanwezigheid van andere partijen het proces wint.

A.11.3. De Ministerraad voert aan dat het doel dat de wetgever nastreeft door het bedrag van de rechtsplegingsvergoeding te beperken ingeval meerdere partijen in het gelijk zijn gesteld, erin bestaat de toegang tot het gerecht te vrijwaren. Hij is van mening dat dat doel gewettigd is en dat het gekozen maximumbedrag evenredig is met dat doel, te meer daar de meerdere partijen die in het gelijk zijn gesteld, vaak door dezelfde raadsman zijn vertegenwoordigd. Hij voegt eraan toe dat de beoordelingsbevoegdheid waarover de rechter beschikt, het mogelijk maakt te voorkomen dat categorieën van personen die zich in verschillende situaties bevinden, identiek zouden worden behandeld.

A.11.4. De OBFG voert aan dat, opdat het risico dat elke procespartij loopt voorzienbaar zou zijn, de vergoeding diende te worden beperkt, ongeacht het aantal partijen dat het proces wint. Zij is van mening - en wordt hierin bijgetreden door de OVB - dat de wet evenredig is met het nagestreefde doel, vermits zij voorziet in een geheel van maatregelen die een correct evenwicht tussen de partijen moeten verzekeren.

A.12.1. De verzoekers in de zaak nr. 4354 leiden een tweede middel af uit de schending, door artikel 13 van de bestreden wet, van de artikelen 10 en 11 van de Grondwet en van de artikelen 6, 13 en 14 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens, alsook van het algemeen beginsel van de rechten van de verdediging, in zoverre de bepaling voorziet in een retroactieve toepassing van de wet. Zij zijn van mening dat de wetgever een wet die de terugvordering van een nadeel beperkt, niet kan kwalificeren als een procedurewet.

Zij leiden een derde middel af uit de schending van dezelfde bepalingen indien de artikelen 7 en 13 van de wet in die zin moeten worden geïnterpreteerd dat zij de terugvordering beletten van de erelonen die worden betaald voor de verdediging voor andere rechtscolleges dan het rechtscollege waaraan het verzoek is voorgelegd.

A.12.2. De Ministerraad is in hoofdorde van mening dat de middelen niet gegrond zijn in zoverre zij het niet mogelijk maken de categorieën van personen te identificeren waartussen een discriminatie zou bestaan.

A.12.3. In ondergeschikte orde voert de Ministerraad - die daarin wordt bijgetreden door de OBFG en de OVB - aan dat de wetgever omwille van de gelijkheid en de niet-discriminatie snel een einde heeft willen maken aan de rechtsonzekerheid die was ontstaan door de rechtspraak van Hof van Cassatie, alsook aan de discriminaties die daaruit voortvloeiden. Hij merkt voorts op dat die regeling verwant is met het gemeen recht van het gerechtelijk overgangsrecht verankerd in artikel 3 van het Gerechtelijk Wetboek.

De Ministerraad preciseert voor het overige dat de beoordelingsbevoegdheid van de rechter bij de begroting van het bedrag van de rechtsplegingsvergoeding, met name op grond van het criterium van de complexiteit van de zaak, zal toelaten rekening te houden met de eventuele kostprijs van de vorige rechtsplegingen in dezelfde zaak.

A.12.4. De verzoekers in de zaak nr. 4354 zijn van mening dat de door de Ministerraad voorgestelde interpretatie niet juist is. Zij vragen aan het Hof om aan te geven of de nieuwe wet in die zin moet worden geïnterpreteerd dat zij een partij zou beletten de terugbetaling te verkrijgen van de kosten en erelonen die worden betaald voor een vroegere gerechtelijke of administratieve procedure en, in dat geval, de hierdoor veroorzaakte discriminatie vast te stellen.

A.13.1. De verzoekers in de zaak nr. 4366 leiden een vierde middel af uit de schending, door de bestreden wet, van de artikelen 10, 11 en 13 van de Grondwet, al dan niet in samenhang gelezen met artikel 6 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens en met artikel 1 van het Eerste Aanvullend Protocol bij dat Verdrag, in zoverre zij, door het bedrag van de rechtsplegingsvergoeding vast te leggen op het minimumbedrag indien de in het ongelijk gestelde partij juridische tweedelijnsbijstand geniet, de partij die in het gelijk wordt gesteld verschillend behandelt naar gelang van de financiële draagkracht van de partij die in het ongelijk wordt gesteld (eerste onderdeel) en de in het ongelijk gestelde, economisch zwakke partijen verschillend behandelt naargelang zij al dan niet juridische tweedelijnsbijstand genieten (tweede onderdeel).

A.13.2. De Ministerraad, de OBFG en de OVB voeren aan dat het doel van de wetgever om de toegang tot het gerecht van de meest behoeftigen te vrijwaren, gewettigd is. Zij zijn van mening dat de beoordelingsbevoegdheid van de rechter het mogelijk maakt het evenredigheidsbeginsel in acht te nemen. Voor het overige zijn zij van mening dat het niet aan het Hof staat te beslissen of een maatregel opportuun is, noch na te gaan of het door de wetgever nagestreefde doel eveneens door andere maatregelen zou kunnen worden bereikt.

A.14.1. De verzoekers in de zaak nr. 4366 leiden een vijfde middel af uit de schending, door de bestreden wet, van de artikelen 10, 11 en 13 van de Grondwet, al dan niet in samenhang gelezen met artikel 6 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens en met artikel 1 van het Eerste Aanvullend Protocol bij dat Verdrag, in zoverre zij de rechtzoekenden die het slachtoffer zijn van een misbruik van de procedure door de tegenpartij verschillend behandelt naargelang zij de vergoeding eisen van hun kosten en erelonen van advocaten dan wel die van andere kosten die door dat misbruik van de procedure zijn veroorzaakt, waarbij die laatste zo integraal mogelijk zijn gedekt.

A.14.2. De Ministerraad is van mening dat de kosten in verband met het optreden van een advocaat niet kunnen worden vergeleken met de andere kosten die worden veroorzaakt door de roekeloosheid van de in het ongelijk gestelde partij.

De OBFG voegt aan die argumentatie toe dat de twee situaties juridisch gezien onderscheiden zijn en dat het discriminerend zou zijn geweest die op soortgelijke wijze te behandelen.

A.14.3. De OVB merkt op dat, volgens de rechtspraak van het Hof van Cassatie, het beginsel van de regeling van de kosten de extracontractuele aansprakelijkheid niet uitsluit, maar dat de artikelen 1017 van het Gerechtelijk Wetboek en 1382 van het Burgerlijk Wetboek samen kunnen worden toegepast en elkaar kunnen aanvullen. Zij is immers van mening dat artikel 1382 van het Burgerlijk Wetboek kan worden beschouwd als een bijzondere wet in de zin van artikel 1017 van het Gerechtelijk Wetboek. Zij besluit hieruit dat het door de verzoekende partijen aangevoerde verschil in behandeling niet bestaat.

A.15.1. De verzoekers in de zaak nr. 4366 leiden een zesde middel af uit de schending, door de bestreden wet, van de artikelen 10, 11 en 13 van de Grondwet, al dan niet in samenhang gelezen met artikel 6 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens en met artikel 1 van het Eerste Aanvullend Protocol bij dat Verdrag, in zoverre zij de in het ongelijk gestelde partij die verstek laat gaan en slechts tot het minimum van de vergoeding kan worden veroordeeld, anders behandelt dan de partij die in het ongelijk wordt gesteld en is verschenen zonder de minste betwisting te formuleren (eerste onderdeel), en in zoverre zij de in het ongelijk gestelde partij die verstek laat gaan verschillend behandelt naargelang een andere in het ongelijk gestelde partij al dan niet is verschenen (tweede onderdeel).

A.15.2. De Ministerraad en de OBFG voeren aan dat de aangevoerde verschillen in behandeling hun grondslag niet vinden in de bestreden wet, maar wel in artikel 6 van het koninklijk besluit van 26 oktober 2007 tot vaststelling van het tarief van de rechtsplegingsvergoeding. Zij leiden hieruit af dat het middel niet ontvankelijk is.

A.15.3. De OVB merkt op dat artikel 6 van het koninklijk besluit van 26 oktober 2007 een logische toepassing is van het beginsel vervat in artikel 7 van de bestreden wet. Zij is van mening dat de in het middel aangevoerde verschillen in behandeling niet bestaan, vermits de rechter, wanneer een partij verschijnt zonder een betwisting te formuleren, de rechtsplegingsvergoeding kan terugbrengen tot het minimum wegens het eenvoudige karakter van de zaak.

A.16.1. De verzoekers in de zaak nr. 4366 leiden een zevende middel af uit de schending, door de bestreden wet, van de artikelen 10, 11 en 13 van de Grondwet, al dan niet in samenhang gelezen met artikel 6 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens en met artikel 1 van het Eerste Aanvullend Protocol bij dat Verdrag, in zoverre zij de partij die in het gelijk wordt gesteld na afloop van een lange en zware rechtspleging, op dezelfde wijze behandelt als de partij die zonder grote inspanningen in het gelijk wordt gesteld.

A.16.2. De Ministerraad en de OVB voeren aan dat de bestreden wet de vergeleken categorieën niet op dezelfde manier behandelt, vermits de rechter, bij de uitoefening van zijn beoordelingsbevoegdheid, steeds rekening kan houden met de complexiteit van de zaak en met de in dat kader geleverde inspanningen om het bedrag van de rechtsplegingsvergoeding vast te stellen.

De OBFG voegt eraan toe dat het middel in rechte faalt, omdat de forfaitaire vergoeding meestal veel lager zal liggen dan de kosten en erelonen van de advocaat van de partij die het proces wint.

De zaak nr. 4357

A.17.1. De verzoekers in de zaak nr. 4357 leiden een eerste middel af uit de schending, door de bestreden wet, van de artikelen 10 en 11 van de Grondwet, al dan niet in samenhang gelezen met de artikelen 23 en 27 van de Grondwet, met de artikelen 6.1, 11 en 13 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens en met de algemene beginselen van het recht op een daadwerkelijke toegang tot een rechter en van de wapengelijkheid, in zoverre zij een onverantwoord verschil in behandeling invoert tussen de rechtzoekenden die een beroep doen op de diensten van een advocaat en diegenen die, overeenkomstig artikel 728, § 3, van het Gerechtelijk Wetboek, een beroep doen op het optreden van een afgevaardigde van een representatieve organisatie van arbeiders of bedienden. In het eerste onderdeel van dat middel voeren zij aan dat het optreden van een vakbondsafgevaardigde niet noodzakelijk kosteloos is en dat de kosteloosheid aan voorwaarden kan zijn gekoppeld. Zij voegen eraan toe dat er overigens geen enkel verschil bestaat tussen de rechtzoekende die gedekt is door een zogenaamde rechtsbijstandsverzekering en die het voordeel van de rechtsplegingsvergoeding zal genieten, en diegene die een beroep doet op de verdediging van zijn vakorganisatie en die dat voordeel niet zal genieten.

In het tweede onderdeel van dat middel voeren de verzoekers aan dat de discriminatie nog groter wordt doordat de kosten en erelonen van de technisch raadgevers niet in aanmerking worden genomen, zodat de werknemers die een beroep doen op de diensten van een vakbondsafgevaardigde en daarnaast de hulp moeten inroepen van een deskundige, tweemaal worden benadeeld.

A.17.2. De Ministerraad herinnert in de eerste plaats eraan dat het vroegere artikel 1022 van het Gerechtelijk Wetboek hetzelfde verschil in behandeling reeds bevestigde als datgene dat door de partijen wordt bekritiseerd en dat het Hof met het arrest nr. 113/99 van 14 oktober 1999 heeft geoordeeld dat het niet in strijd was met de Grondwet.

Vervolgens is hij van mening dat de tenlasteneming van de staat van de kosten en erelonen van een advocaat, ongeacht of die al dan niet door een verzekering is gedekt, niet kan worden vergeleken met de betaling van een vakbondsbijdrage.

De Ministerraad antwoordt op het tweede onderdeel van dat middel zoals hij dat heeft gedaan op de soortgelijke middelen die de verzoekers aanvoeren in de zaken nrs. 4313, 4354 en 4366 (A.9.4).

A.17.3. De OBFG is eveneens van mening dat de advocaten en de vakbondsafgevaardigden die in rechte handelen voor de aangeslotenen, niet vergelijkbaar zijn, hetgeen het Hof volgens haar reeds in verschillende arresten heeft bevestigd.

Ten aanzien van het tweede onderdeel van het middel is de OBFG van mening dat de verzoekers niet zijn betrokken bij de kosten en erelonen van de technisch raadgevers, zodat het middel onontvankelijk dient te worden verklaard. Zij is in ondergeschikte orde van mening dat de verzoekers geen belang erbij hebben dat middel aan te voeren, dat de grief in werkelijkheid betrekking heeft op een lacune van de wet en dat de advocaten en de technisch raadgevers in elk geval niet vergelijkbaar zijn.

A.17.4. De OVB merkt op dat, in de hypothese dat de aangeslotene het proces verliest en een bedrag aan zijn vakorganisatie moet betalen, de uitbreiding van de verhaalbaarheid tot de vakbondsafgevaardigden niets aan zijn situatie zou veranderen. Zij is van mening dat de aangeslotene die een beroep doet op zijn vakorganisatie, zich wel degelijk bevindt in een situatie die objectief gezien verschillend is van die van de persoon die een beroep doet op een advocaat, zelfs indien die persoon beschikt over een rechtsbijstandsverzekering. Zij legt de nadruk op de fundamentele verschillen die bestaan tussen een advocaat en een vakbondsafgevaardigde. Ten aanzien van het tweede onderdeel van het middel herhaalt zij dat de advocaten en de technisch raadgevers niet vergelijkbaar zijn.

A.17.5. De verzoekers in de zaak nr. 4357 antwoorden dat de rechtsplegingsvergoeding, met de bestreden wet, van aard is veranderd en dat de verwijzing naar het arrest nr. 113/99 van het Hof dus niet pertinent is. Zij zijn van mening dat de intellectuele prestaties van een vakbondsafgevaardigde ten behoeve van de verdediging van een werknemer voor een arbeidsgerecht strikt gezien dezelfde zijn als die van een advocaat voor de verdediging van diezelfde werknemer voor hetzelfde rechtscollege.

A.18.1. De verzoekers in de zaak nr. 4357 leiden een tweede middel af uit de schending van de artikelen 10, 11, 23 en 27 van de Grondwet, al dan niet in samenhang gelezen met artikel 11 van het Europees

Verdrag voor de rechten van de mens, in zoverre de bestreden wet, door de verhaalbaarheid te beperken tot uitsluitend de kosten en erelonen van advocaten, de vrijheid van vereniging en de vakbondsvrijheid, alsook de daaruit voortvloeiende prerogatieven, op onevenredige wijze aantast. Zij voeren aan dat die vrijheden voor de vakorganisaties het recht omvatten om leden te hebben en ze te verdedigen. Zij voeren aan dat de bestreden wet de aard van de rechtsplegingsvergoeding verandert vermits zij voortaan de intellectuele prestaties dekt van de advocaat, en dat er bijgevolg geen enkele reden is om de prestaties van dezelfde aard van de vakbondsafgevaardigde uit te sluiten. Zij zijn van mening dat de bestreden wet de aansluiting bij een vakorganisatie van werknemers aanzienlijk minder aantrekkelijk maakt.

A.18.2. De Ministerraad is van mening dat het risico waaraan de verzoekers zijn blootgesteld, volkomen onzeker is, waarbij het beroep op de bijstand van een vakbondsafgevaardigde zijn belang behoudt. Hij voegt eraan toe dat de eventuele gevolgen van de bestreden wet voor het aantal aangeslotenen bij de vakorganisaties in elk geval niet kan worden beschouwd als een aantasting van de vrijheid van vereniging en de vakbondsvrijheid die in de Grondwet zijn gewaarborgd, vermits de wet de rechtzoekende niet de keuze ontnemt om zich al dan niet bij een vakorganisatie aan te sluiten en de vakorganisaties niet belet hun reglement op te maken, hun zaken volkomen autonoom te beheren en collectieve acties te voeren.

A.18.3. De OBFG is van mening dat het zowel in rechte als in feite niet juist is te beweren dat de bestreden wet afbreuk doet aan de vakbondsvrijheid of aan de vrijheid van vereniging.

A.18.4. De OVB voert aan dat het mechanisme van de vergoeding niet is gewijzigd door de bestreden wet : een vergoeding is verschuldigd aan de partij die het proces wint en die door een advocaat wordt bijgestaan. Zij is van mening dat de betaling van een vakbondsbijdrage niets te maken heeft met de betaling van de kosten en erelonen van een advocaat.

A.18.5. De verzoekers in de zaak nr. 4357 antwoorden dat het evident is dat een vakorganisatie slechts doeltreffend kan optreden wanneer zij beschikt over talrijke aangeslotenen en dat het verlenen van rechtsbijstand aan de leden een belangrijke stimulans is om toe te treden.

De zaak nr. 4370

A.19.1.1. De verzoekster in de zaak nr. 4370 leidt een eerste middel af uit de schending, door artikel 7 van de bestreden wet, van artikel 13 en van artikel 23, derde lid, 2°, van de Grondwet, al dan niet in samenhang gelezen met de artikelen 10 en 11 van de Grondwet, alsook van de artikelen 10 en 11 van de Grondwet, in samenhang gelezen met de artikelen 14 en 26 van het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten en met de artikelen 6 en 14 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens.

A.19.1.2. Allereerst preciseren de Ministerraad en de OBFG dat artikel 13 van de Grondwet alleen betekent dat iedere persoon moet worden berecht volgens objectief vastgestelde bevoegdheids- en procedureregels en dat die niet kan worden gedagvaard voor een ander rechtscollege dan hetwelk bij de wet is bepaald. Zij besluiten dat die bepaling in geen geval door de bestreden wet kan worden geschonden.

In verband met het recht op juridische bijstand, gewaarborgd bij artikel 23, derde lid, 2°, van de Grondwet, onderstrepen de Ministerraad en de OBFG dat de wetgever erover heeft gewaakt de toegang tot het gerecht van de meest behoeftigen te vrijwaren en te bevorderen.

A.19.1.3. De verzoekster antwoordt dat de interpretatie die de Ministerraad aan artikel 13 van de Grondwet geeft, niet in overeenstemming is met de rechtspraak van het Hof, dat het in dat artikel verankerde recht kwalificeert als een « recht op een effectieve jurisdictionele bescherming » of een werkelijk « recht van toegang tot de rechter ».

A.19.2.1. In het eerste onderdeel van dat middel voert de verzoekende partij aan dat het risico, voor de in het ongelijk gestelde partij, om bovenop haar eigen advocatenkosten de advocatenkosten van de tegenpartij te moeten betalen, een extra hindernis zal zijn die de toegang tot het gerecht van de behoeftige rechtzoekenden zal belemmeren. Zij is van mening dat de maatregel, die ertoe strekt een antwoord te bieden op de specifieke moeilijkheden die uitsluitend zijn verbonden aan het aansprakelijkheidscontentieux, niet kan worden aanvaard, vermits hij niet pertinent noch evenredig is en bovendien een verschil in behandeling invoert dat op de vermogenstoestand steunt.

A.19.2.2. De Ministerraad merkt op dat de verzoekende partij de met elkaar vergeleken categorieën van rechtzoekenden niet identificeert. Hij is van mening dat de bestreden wet tot doel en tot gevolg heeft alle rechtzoekenden gelijk te behandelen ten aanzien van de toegang tot het gerecht. Hij herinnert eraan dat de Hoge Raad voor de Justitie zich heeft uitgesproken voor de door de wetgever gekozen regeling. Hij is van mening dat de aangewende middelen evenredig zijn met het nagestreefde doel.

A.19.2.3. De OBFG is van mening dat de bestreden wet, in tegenstelling tot de vroegere situatie die voortvloeide uit de rechtspraak van het Hof van Cassatie, voortaan ervoor zorgt dat het belang wordt aangepast voor de economisch zwakke partij die haar proces verliest, zelfs inzake aansprakelijkheid.

A.19.2.4. De OVB is van mening dat de bestreden wet onder alle partijen een gelijkheid tot stand brengt ten aanzien van het procesrisico en voegt eraan toe dat de beoordelingsbevoegdheid van de rechter de evenredigheid van de regeling waarborgt.

A.19.2.5. De verzoekster antwoordt dat het doel van de in het geding zijnde wet niet erin bestaat de toegang tot het gerecht voor iedereen te vergemakkelijken, maar wel de rechtsonzekerheid weg te werken die was ontstaan door de rechtspraak van het Hof van Cassatie. Zij onderstreept dat in de parlementaire voorbereiding unaniem wordt aanvaard dat de verhaalbaarheid, zelfs gedeeltelijk, de toegang tot het gerecht kan belemmeren.

A.19.3.1. In het tweede onderdeel van dat middel voert de verzoekende partij aan dat de Staat verplichtingen heeft die voortvloeien uit de vereiste van het recht op een eerlijk proces en van het recht op de toegang tot het gerecht. Zij is van mening dat de wetgever, in de veronderstelling dat de bestreden wet ertoe strekt de toegang tot het gerecht te verbeteren, de in het middel beoogde bepalingen schendt door, in alle geschillen en niet alleen inzake aansprakelijkheid, de last van het proces te laten dragen door de partij die in het ongelijk wordt gesteld. Zij is van mening dat de Staat hierdoor zijn verplichting afwentelt op de rechtzoekenden, zonder aan te tonen dat een oplossing waarbij het gerechtelijk risico solidair wordt gemaakt, niet realiseerbaar was.

A.19.3.2. De Ministerraad is van mening dat de keuze van de wetgever om het begrip fout uit te sluiten als criterium van de verhaalbaarheid en de regeling te doen steunen op de verhouding van het procedureel recht tussen de partijen, een adequaat en evenredig middel is om een einde te maken aan de rechtsonzekerheid en de ongelijke behandeling die voortvloeiden uit de ontstentenis van een algemene regeling inzake verhaalbaarheid.

A.19.3.3. De OBFG antwoordt op dat onderdeel van het middel zoals zij heeft geantwoord op de soortgelijke middelen in de andere zaken (A.7.3).

A.19.3.4. De OVB verwijst naar het arrest nr. 57/2006 van 19 april 2006 en is van mening dat de in het geding zijnde wet perfect beantwoordt aan de daarin geformuleerde verwachtingen.

A.19.4.1. In het derde onderdeel van dat middel verwijst de verzoekende partij de bestreden bepaling dat zij aan de Koning de zorg overlaat om de bedragen van de rechtsplegingsvergoedingen vast te stellen, terwijl die bedragen niet kunnen worden beschouwd als louter technische gegevens, maar integendeel een wezenlijke factor vormen van de toegang tot de rechter of de uitsluiting ervan. Zij voegt eraan toe dat de in het geding zijnde machtiging niet voldoende duidelijk en nauwkeurig is en in die zin zou moeten worden afgekeurd wegens schending van artikel 108 van de Grondwet.

A.19.4.2. De Ministerraad voert aan dat de verzoekende partij niet aangeeft op welke wijze de machtiging aan de Koning een onverantwoord onderscheid zou teweegbrengen. Hij voegt eraan toe - en wordt hierin gevolgd door de OBFG en de OVB - dat de economische en sociale rechten zijn verankerd in artikel 23 van de Grondwet wat het beginsel ervan betreft en dat de wetgever ermee belast is daaraan concreet gestalte te geven, zonder daarom het optreden van de uitvoerende macht uit te sluiten. Hij preciseert dat de noodzaak van een gedetailleerde reglementering die op soepele wijze aan de omstandigheden moet worden aangepast, de bekritiseerde machtiging verantwoordt.

A.19.4.3. De verzoekster betwist dat de in het geding zijnde maatregel de tenuitvoerlegging is van een in artikel 23 van de Grondwet verankerd recht. Zij is integendeel van mening dat hij het recht op de toegang tot het gerecht en het recht op juridische bijstand minstens virtueel belemmert, naar gelang van de bedragen die bij het koninklijk besluit zullen worden vastgesteld. Zij voegt eraan toe dat de voorzienbaarheid die vereist is voor de aanvaardbaarheid van de regeling, moeilijk samengaat met de door de wetgever gewenste soepelheid.

A.19.5.1. In het vierde onderdeel van dat middel, dat in ondergeschikte orde wordt voorgesteld, verwijt de verzoekende partij de bestreden wet dat zij de begunstigden van de juridische tweedelijnsbijstand niet uitsluit. Zij voert aan dat de juridische bijstand in de zin van artikel 23, derde lid, 2°, van de Grondwet de juridische bijstand en de juridische eerstelijns- en tweedelijnsbijstand dekt. Zij voert aan dat de begunstigde van de juridische bijstand overeenkomstig artikel 664 van het Gerechtelijk Wetboek volledig ervan moet kunnen worden vrijgesteld de kosten te betalen, met inbegrip van de rechtsplegingsvergoeding. De verzoekster is van mening dat niets de keuze van de wetgever verantwoordt om een gedifferentieerde behandeling in te voeren ten aanzien van die twee categorieën van rechtzoekenden, die nochtans objectief gezien vergelijkbaar zijn.

A.19.5.2. De Ministerraad, de OBFG en de OVB voeren aan dat, in tegenstelling tot wat de verzoekster aanvoert, noch het genieten van juridische bijstand, noch het genieten van kosteloze juridische bijstand de toewijzing van de rechtsplegingsvergoedingen beïnvloedt, zodat de in het geding zijnde wet geen verschil in behandeling invoert.

A.19.5.3. De verzoekster antwoordt dat de artikelen 644 en 1018 van het Gerechtelijk Wetboek in die interpretatie onverenigbaar zouden zijn met de rechten die zijn verankerd in de in het middel bedoelde bepalingen en op zijn minst met de *standstill*-clausule in artikel 23 van de Grondwet.

A.20.1. De verzoekende partij in de zaak nr. 4370 leidt een tweede middel af uit de schending, door de artikelen 8, 9 en 12 van de bestreden wet, van de artikelen 10 en 11 van de Grondwet, al dan niet in samenhang gelezen met artikel 6 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens, in zoverre de uitsluiting van de vrijgesproken beklagde van het recht op de verhaalbaarheid, zelfs gedeeltelijk, ten laste van de vervolgende openbare partij een discriminatie vormt. Zij is van mening dat de budgettaire verantwoording niet kan worden aanvaard, daar, in het licht van de kosten, niets de beklagde onderscheidt van een andere rechtzoekende. Zij is voorts van mening dat de verantwoording afgeleid uit de bijzondere positie van het openbaar ministerie in het proces niet kan worden aanvaard, aangezien dezelfde uitzondering niet is gemaakt in andere geschillen – zoals bijvoorbeeld de fiscale, sociale of milieugebonden geschillen - waarin een van de partijen handelt in naam van het algemeen belang.

A.20.2. De Ministerraad, de OBFG en de OVB voeren aan dat het openbaar ministerie en de andere partijen bij een strafgeding geen twee vergelijkbare categorieën van personen zijn. De Ministerraad en de OVB voegen eraan toe dat een andere oplossing de onafhankelijkheid van de magistratuur in het gedrang zou hebben kunnen brengen door budgettaire overwegingen. Zij zijn voorts van mening dat de bijzondere aard van de rechtsplegingen voor de strafgerechten verantwoordt dat daarop specifieke regels van toepassing zijn en dat de ingevoerde regeling in overeenstemming is met de geest van de wet om de regeling van de verhaalbaarheid voor de strafgerechten te doen steunen op het criterium van het op gang brengen van de strafvordering.

A.20.3. De verzoekster antwoordt dat de wetgever, hoewel het juist is dat hij niet ertoe verplicht is de verschillende partijen bij het strafgeding gelijk te behandelen, de uitoefening van een recht ten aanzien van een van die partijen niet op discriminerende wijze kan beperken.

A.21.1. De verzoekende partij in de zaak nr. 4370 leidt een derde middel af uit de schending, door artikel 13 van de bestreden wet, van de artikelen 10, 11 en 13 van de Grondwet, in samenhang gelezen met artikel 14 van het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten, artikel 6 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens en artikel 2 van het Burgerlijk Wetboek, alsook met het algemeen beginsel van de niet-retroactiviteit van de wet en van de rechtszekerheid, in zoverre de wet onmiddellijk van toepassing zal zijn op de hangende procedures, waardoor de rechtzoekenden worden misleid aangezien zij zullen worden veroordeeld tot de betaling van kosten die bij de aanvang van het proces niet waren voorzien, noch voorzienbaar waren.

A.21.2. De Ministerraad en de OVB wijzen erop dat de bekritiseerde maatregel is ingegeven door de zorg om gelijkheid, teneinde de verschillen in behandeling in de tijd te beperken.

A.21.3. De OBFG voert aan dat de bestreden wet, ten aanzien van de hangende gedingen, het gemeen recht geenszins wijzigt wat de schade betreft die het slachtoffer in hooforde heeft geleden. Zij heeft alleen gevolgen voor de bijkomende schade, die tijdens het proces is ontstaan en wordt geleden. Die schade kan op dat ogenblik echter niet worden vastgesteld en is dan ook niet bekend, vermits het proces nog steeds hangende is bij de inwerkingtreding van de wet. De OBFG besluit hieruit dat de wet geen retroactieve werking heeft, maar onmiddellijk van toepassing is op de hangende zaken waarvan de bijkomende schade blijft evolueren tot de dag waarop zij eindigen.

- B -

Ten aanzien van de bestreden wet

B.1.1. De beroepen hebben betrekking op de wet van 21 april 2007 betreffende de verhaalbaarheid van de erelonen en de kosten verbonden aan de bijstand van een advocaat. Die wet wijzigt sommige bepalingen van het Gerechtelijk Wetboek en van het Wetboek van strafvordering teneinde een deel van de kosten van de bijstand van de advocaat van de partij die een proces wint, ten laste te leggen van de partij die in het ongelijk wordt gesteld.

B.1.2. Artikel 7 van de bestreden wet vervangt artikel 1022 van het Gerechtelijk Wetboek door de volgende bepaling :

«De rechtsplegingsvergoeding is een forfaitaire tegemoetkoming in de kosten en erelonen van de advocaat van de in het gelijk gestelde partij.

Na het advies te hebben ingewonnen van de Orde van Vlaamse Balies en van de Ordre des barreaux francophones et germanophone, stelt de Koning, bij een besluit vastgesteld na overleg in de Ministerraad de basis-, minimum- en maximumbedragen vast van de rechtsplegingsvergoeding, onder meer in functie van de aard van de zaak en van de belangrijkheid van het geschil.

Op verzoek van een van de partijen en op een met bijzondere redenen omklede beslissing, kan de rechter ofwel de vergoeding verminderen, ofwel die verhogen, zonder de door de Koning bepaalde maximum- en minimumbedragen te overschrijden. Bij zijn beoordeling houdt de rechter rekening met :

- de financiële draagkracht van de verliezende partij, om het bedrag van de vergoeding te verminderen;
- de complexiteit van de zaak;
- de contractueel bepaalde vergoedingen voor de in het gelijk gestelde partij;
- het kennelijk onredelijk karakter van de situatie.

Indien de in het ongelijk gestelde partij van de tweedelijns juridische bijstand geniet, wordt de rechtsplegingsvergoeding vastgelegd op het door de Koning vastgestelde minimum, tenzij in geval van een kennelijk onredelijke situatie. De rechter motiveert in het bijzonder zijn beslissing op dat punt.

Wanneer meerdere partijen de rechtsplegingsvergoeding ten laste van dezelfde in het ongelijk gestelde partij genieten, bedraagt het bedrag ervan maximum het dubbel van de

maximale rechtsplegingsvergoeding waarop de begunstigde die gerechtigd is om de hoogste vergoeding te eisen aanspraak kan maken. Ze wordt door de rechter tussen de partijen verdeeld.

Geen partij kan boven het bedrag van de rechtsplegingsvergoeding worden aangesproken tot betaling van een vergoeding voor de tussenkomst van de advocaat van een andere partij ».

B.1.3. De artikelen 8 tot 12 van de bestreden wet wijzigen verschillende bepalingen van het Wetboek van strafvordering teneinde het beginsel van de verhaalbaarheid gedeeltelijk uit te breiden tot de door de strafgerichten berechte zaken.

B.1.4. Artikel 13 van de bestreden wet bepaalt dat de artikelen 2 tot 12 ervan « van toepassing [zijn] op de zaken die hangende zijn op het moment dat ze in werking treden ». Op grond van artikel 14 ervan treedt de wet in werking op de door de Koning vastgestelde datum. Het koninklijk besluit van 26 oktober 2007 bepaalt die datum op 1 januari 2008.

B.2.1. De bestreden wet is in hoofdzaak het resultaat van een amendement van de Regering op een van de wetsvoorstellen betreffende de verhaalbaarheid van de erelonen en de kosten van advocaten ingediend in de Senaat. Uit de verantwoording van dat amendement blijkt dat het « essentieel [...] de oplossing [betreft] die voorgesteld werd door de Orden van advocaten, die het voorwerp was van een gunstig advies van de Hoge Raad voor de Justitie ». De wetgever heeft de verhaalbaarheid verankerd « in het procesrecht, in onderhavig geval via de rechtsplegingsvergoedingen, namelijk de forfaitaire bedragen die vastgelegd zijn door de Koning, onder meer in functie van de aard of de belangrijkheid van het geschil » (*Parl. St., Senaat, 2006-2007, nr. 3-1686/4, p. 4*).

B.2.2. In de parlementaire voorbereiding wordt aangegeven dat de wetgever het noodzakelijk heeft geacht in die aangelegenheid op te treden naar aanleiding van het arrest van het Hof van Cassatie van 2 september 2004, waardoor de kwestie van de verhaalbaarheid « acuut » werd door te erkennen dat de erelonen van de advocaten deel kunnen uitmaken van de vergoedbare schade in het kader van de contractuele aansprakelijkheid (*Parl. St., Senaat, 2006-2007, nr. 3-1686/5, p. 30; Parl. St., Kamer, 2006-2007, DOC 51-2891/002, p. 3*). De wetgever heeft vastgesteld dat sinds dat arrest grote rechtsonzekerheid heerste en dat daaraan « zo snel mogelijk » een einde diende te worden gemaakt (*Parl. St., Senaat, 2006-2007, nr. 3-1686/5, p. 14*) :

« De rechtspraak is heel uiteenlopend en gaat van de soms eenvoudige verwerping van het beginsel tot de toekenning van hoge bedragen zonder speciale motivering. Bovendien heeft dat arrest vaak tot gevolg dat het tot een proces binnen het proces komt, zowel over het beginsel van de verhaalbaarheid zelf in een of ander geval, als over het bedrag dat hiervoor kan worden toegekend. Op die manier heeft men gezien dat een partij forfaitaire bedragen toegewezen kreeg, terwijl in andere gevallen de gedetailleerde kostenstaten en erelonen van de raadslieden in de debatten werden gebracht, wat fundamentele principiële vragen doet rijzen over het beroepsgeheim » (*ibid.*, p. 13).

In het advies dat hij over de daaromtrent neergelegde wetsvoorstellen heeft uitgebracht, is ook de Hoge Raad voor de Justitie van oordeel dat « de verhaalbaarheid dringend wettelijk moet geregeld worden » (advies goedgekeurd door de algemene vergadering op 25 januari 2006, *Parl. St.*, Senaat, 2005-2006, nr. 3-51/4, p. 4).

B.2.3. Sommige rechtscolleges hebben, nadat zij met de rechtspraak van het Hof van Cassatie werden geconfronteerd, prejudiciële vragen gesteld aan het Grondwettelijk Hof, dat in zijn arrest nr. 57/2006 van 19 april 2006 voor recht heeft gezegd dat « de ontstentenis van wettelijke bepalingen die toelaten het honorarium en de kosten van een advocaat ten laste te leggen van de eisende partij of van de burgerlijke partij, die in het ongelijk worden gesteld bij een burgerlijke aansprakelijkheidsvordering, [...] de artikelen 10 en 11 van de Grondwet, in samenhang gelezen met artikel 6 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens [schendt] », waarbij het heeft gepreciseerd dat « om een einde te maken aan die discriminatie, [...] het aan de wetgever [staat] te oordelen op welke wijze en in welke mate de verhaalbaarheid van het honorarium en van de kosten van een advocaat dient te worden georganiseerd ».

Ten aanzien van de ontvankelijkheid

B.3.1. De ontvankelijkheid van het beroep in de zaak nr. 4357 wordt betwist door de « Ordre des barreaux francophones et germanophone » (OBFG) en de Orde van de Vlaamse balies (OVV). De excepties van onontvankelijkheid zijn afgeleid uit de ontstentenis van juridische bekwaamheid van de verzoekende vakorganisaties, uit de ontstentenis van belang van alle verzoekers en ten slotte uit het onderwerp van het beroep.

B.3.2. In beginsel hebben feitelijke verenigingen, te dezen vakorganisaties, niet de vereiste bekwaamheid om bij het Hof een beroep tot vernietiging in te stellen. Anders is het wanneer zij optreden in aangelegenheden waarvoor zij wettelijk als een afzonderlijke juridische entiteit zijn erkend en wanneer, terwijl zij wettelijk als dusdanig betrokken zijn bij de werking van overheidsdiensten, de voorwaarden zelf voor hun betrokkenheid bij die werking in het geding zijn. In zoverre zij in rechte treden ter vernietiging van bepalingen die tot gevolg hebben dat aan hun prerogatieven wordt geraakt, moeten zulke organisaties voor de toepassing van artikel 2, 2°, van de bijzondere wet van 6 januari 1989 met een persoon worden gelijkgesteld.

B.3.3. Artikel 728, § 3, van het Gerechtelijk Wetboek bepaalt dat arbeiders, bedienden en zelfstandigen, partijen in het geding, voor de arbeidsgerechten mogen worden vertegenwoordigd door een afgevaardigde van een representatieve organisatie van, naar gelang van het geval, arbeiders, bedienden of zelfstandigen. In de aangelegenheden waarin zij aldus daartoe wettelijk zijn gemachtigd, nemen de vakbondsafgevaardigden, zoals de advocaten, in belangrijke mate deel aan de rechtsbedeling. Er kan dus worden aangenomen dat de vakorganisaties in die mate wettelijk zijn betrokken bij de werking van de openbare dienst van het gerecht en dat zij moeten worden gelijkgesteld met personen in de zin van artikel 2, 2°, van de bijzondere wet van 6 januari 1989 wanneer zij de vernietiging vorderen van bepalingen die indirect ertoe zouden kunnen leiden dat de voorwaarden inzake de uitoefening van hun opdracht van vertegenwoordiging voor de arbeidsgerechten worden aangetast.

B.3.4. De Grondwet en de bijzondere wet van 6 januari 1989 vereisen dat elke natuurlijke persoon of rechtspersoon die een beroep tot vernietiging instelt, doet blijken van een belang. Van het vereiste belang doen slechts blijken de personen wier situatie door de bestreden norm rechtstreeks en ongunstig zou kunnen worden geraakt.

B.3.5. In zoverre de vakorganisaties en de vakbondsafgevaardigden die door die organisaties ermee zijn belast hun aangeslotenen in rechte te verdedigen, de vernietiging van de wet vorderen omdat die nadelige gevolgen zou kunnen hebben voor hun praktijk inzake de verdediging in rechte en voor het aantal bij hen aangeslotenen, valt het onderzoek van hun

belang om in rechte te treden samen met het onderzoek van de door hen aangevoerde middelen tot vernietiging.

Hetzelfde geldt voor de verzoekende partijen, die in dezelfde zaak hun hoedanigheid van aangeslotene bij een vakorganisatie aanvoeren.

B.3.6. Ten slotte kan de vaststelling dat de verzoekende partijen de bestreden wet verwijten dat zij het voordeel van de verhaalbaarheid van de kosten en erelonen van advocaten niet uitbreidt tot de door een vakbondsafgevaardigde verdedigde rechtzoekenden, niet tot gevolg hebben dat het beroep onontvankelijk is. De vernietiging van de bestreden bepalingen zou immers tot gevolg hebben dat het door hen aangeklaagde verschil in behandeling tussen de advocaten en de vakbondsafgevaardigden verdwijnt. De verzoekende partijen zouden dan opnieuw de kans krijgen dat de wetgever met hun situatie rekening houdt bij de totstandkoming van een nieuwe regeling met betrekking tot die aangelegenheid.

B.3.7. De excepties worden verworpen.

Ten aanzien van het onderzoek van de middelen

B.4. Het Hof zal de in de vijf verzoekschriften voorgestelde middelen onderzoeken door ze volgens de onderstaande thema's te groeperen :

1. De verenigbaarheid van de bestreden wet met het recht op de toegang tot de rechter en met het recht op juridische bijstand :

1.1. De verhaalbaarheid voor alle rechtzoekenden (B.5)

1.2. De verenigbaarheid van de delegatie aan de Koning met artikel 23 van de Grondwet (B.6)

1.3. De verhaalbaarheid voor de rechtzoekenden die juridische tweedelijnsbijstand genieten (B.7)

2. Het principe van de forfaitaire bedragen :

2.1. Het feit dat de advocatenkosten niet integraal als schade kunnen worden vergoed wanneer de burgerlijke aansprakelijkheid van de verliezende partij vaststaat (B.9)

2.2. Het feit dat geen rekening is gehouden met het roekeloze en tergende karakter van de procedure (B.10)

2.3. Het verschil in behandeling tussen de kosten en erelonen van advocaten en de kosten en erelonen van technisch raadgevers (B.11)

2.4. Het verschil in behandeling ten opzichte van de geschillen bedoeld in de wet van 2 augustus 2002 betreffende de bestrijding van de betalingsachterstand bij handelstransacties (B.12)

2.5. Het verschil in behandeling tussen partijen volgens het aantal partijen met soortgelijke eisen (B.13)

2.6. Het verschil in behandeling tussen partijen naar gelang van hun financiële draagkracht of die van de tegenpartij (B.14)

2.7. Het verschil in behandeling tussen partijen wanneer de tegenpartij verstek laat gaan (B.15)

2.8. Het feit dat geen rekening is gehouden met het werkvolume dat de rechtspleging werkelijk met zich meebrengt (B.16)

3. De uitsluiting van de vakbondsafgevaardigden uit het toepassingsgebied van de wet (B.17 en B.18)

4. De gedeeltelijke toepassing van de verhaalbaarheid in strafzaken (B.19)

5. De onmiddellijke toepassing van de wet op de hangende zaken (B.20).

1. De verenigbaarheid van de bestreden wet met het recht op de toegang tot de rechter en met het recht op juridische bijstand

1.1. De verhaalbaarheid voor alle rechtzoekenden

B.5.1. In de eerste twee onderdelen van het eerste middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 13 en 23, derde lid, 2°, van de Grondwet, al dan niet in samenhang gelezen met de artikelen 10 en 11 ervan, alsook uit de schending van de artikelen 10 en 11 van de Grondwet, in samenhang gelezen met de artikelen 6 en 14 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens en met de artikelen 14 en 26 van het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten, verwijt de verzoekende partij in de zaak nr. 4370 artikel 7 van de bestreden wet dat het de verhaalbaarheid invoert door het risico van de rechtspleging te laten dragen door de rechtzoekenden, hetgeen de toegang tot de rechter zou belemmeren voor de meest behoeftigen en, inzake de toegang tot de rechter, een verschil in behandeling op grond van het vermogen zou invoeren.

B.5.2. Artikel 13 van de Grondwet bepaalt :

« Niemand kan tegen zijn wil worden afgetrokken van de rechter die de wet hem toekent ».

Artikel 23, derde lid, van de Grondwet bepaalt dat de economische, sociale en culturele rechten onder meer het recht op « juridische bijstand » omvatten.

Artikel 6 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens en artikel 14 van het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten waarborgen het recht op een eerlijk proces. Artikel 14 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens en artikel 26 van het voormelde Internationaal Verdrag waarborgen het genot van dat recht zonder discriminatie.

B.5.3. Het recht op de toegang tot de rechter, dat een wezenlijk aspect van het recht op een eerlijk proces vormt, is fundamenteel in een rechtsstaat.

Uit de gehele parlementaire voorbereiding van de bestreden wet blijkt dat de wetgever zich heeft bekommerd om de rechtszekerheid te waarborgen en een antwoord te bieden op de ontwikkeling van de rechtspraak inzake de verhaalbaarheid van de kosten van advocaten, alsook de toegang tot de rechter voor alle rechtzoekenden te vrijwaren. De toelichting bij het wetsvoorstel dat als basis heeft gediend voor de besprekingen, vangt aan als volgt : « Een ieder moet op een gelijkwaardige manier de mogelijkheid hebben via gerechtelijke procedures [toegang te hebben] tot het gerecht » (*Parl. St.*, Senaat, 2005-2006, nr. 3-1686/1, p. 1). Evenzo wordt in de verantwoording van het amendement met betrekking tot artikel 7 van de bestreden wet, ingediend door de Regering, aangegeven dat de laatstgenoemde « aanvankelijk haar bezorgdheid [had] geuit over de mogelijke perverse effecten inzake de toegang tot het gerecht, indien de verhaalbaarheid niet strikt omkaderd zou zijn » en dat uiteindelijk is beslist om zich te scharen achter het voorstel van de Orden van de balies, « maar door het te voorzien van de nodige waarborgen om te vermijden dat de toegang tot het gerecht zou beperkt worden » (*Parl. St.*, Senaat, 2006-2007, nr. 3-1686/4, p. 4).

B.5.4. Uit de parlementaire voorbereiding blijkt eveneens dat de adviezen die de leden van de parlementaire commissies en de gehoorde deskundigen tijdens de besprekingen hebben uitgebracht, uiteenliepen over de vraag of de verhaalbaarheid de toegang tot de rechter al dan niet zou kunnen bevorderen. De Regering was zich aldus ervan bewust dat de verhaalbaarheid « zelfs een echte rem [kan] zijn voor bepaalde categorieën van rechtzoekenden » (*Parl. St.*, Senaat, 2006-2007, nr. 3-1686/5, p. 14), terwijl de voorstanders van een regeling van de verhaalbaarheid de mening waren toegedaan dat « de mogelijkheid tot recuperatie van advocatenkosten de toegang tot het gerecht zal bevorderen, in het bijzonder voor personen met een beperkte financiële draagkracht die niet in aanmerking komen voor kosteloze juridische bijstand » (*Parl. St.*, Senaat, 2005-2006, nr. 3-1686/1, p. 8). De voorstanders van de regeling steunden daarnaast op een aanbeveling van het Comité van Ministers van de Raad van Europa, volgens dewelke « behoudens bijzondere omstandigheden, de winnende partij in beginsel van de verliezende partij de terugbetaling van haar kosten en uitgaven moet verkrijgen, met inbegrip van de erelonen van de advocaten, die zij redelijkerwijs heeft gemaakt in het kader van de rechtspleging » (Aanbeveling R(81)7 over de middelen om de toegang tot de rechter te bevorderen).

B.5.5. Het behoort tot de beoordelingsbevoegdheid van de wetgever te beslissen of hij al dan niet moet optreden naar aanleiding van een ontwikkeling in de rechtspraak en de

maatregelen te nemen die hij geschikt acht om de rechtszekerheid en de gelijkheid onder de rechtzoekenden die door die ontwikkeling in het gedrang komen, snel te herstellen. Hij kan hierbij een keuze maken die hem op korte termijn uitvoerbaar lijkt, zelfs indien andere mogelijkheden zouden kunnen worden overwogen, wanneer die, teneinde te kunnen worden uitgevoerd, verder onderzoek, studie of onderhandelingen zouden hebben gevegd, hetgeen niet mogelijk leek op het ogenblik dat hij meende wetgevend te moeten optreden.

B.5.6. Vanuit zijn zorg voor de toegang tot de rechter heeft de wetgever ervoor gekozen de verhaalbaarheid strikt te omlijnen, door de stijging van het bedrag van de rechtsplegingsvergoedingen te beperken en aan de rechter een beoordelingsbevoegdheid toe te kennen waardoor hij dat bedrag kan aanpassen, binnen de door de Koning vastgestelde perken, teneinde rekening te houden met bijzondere omstandigheden en met name met de financiële draagkracht van de in het ongelijk gestelde partij. De regeling maakt het dus mogelijk de gevolgen van de verhaalbaarheid te beperken voor de partij die het proces verliest en niet over aanzienlijke financiële middelen beschikt.

De bestreden wet wijzigt artikel 1017, tweede lid, van het Gerechtelijk Wetboek overigens niet, dat bepaalt dat in sommige geschillen betreffende de sociale zekerheid, de overheid steeds in de kosten wordt verwezen, met inbegrip van de rechtsplegingsvergoeding, ongeacht de afloop van het proces. Zij wijzigt evenmin artikel 1017, derde lid, van het Gerechtelijk Wetboek, dat het de rechter mogelijk maakt de kosten, met inbegrip van de rechtsplegingsvergoeding, om te slaan « hetzij wanneer de partijen onderscheidenlijk omtrent enig geschilpunt in het ongelijk zijn gesteld, hetzij over echtgenoten, bloedverwanten in de opgaande lijn, broeders en zusters of aanverwanten in dezelfde graad ».

B.5.7. Onder voorbehoud van hetgeen zal worden onderzocht in verband met de rechtzoekenden die juridische bijstand genieten, blijkt niet dat de wetgever op onredelijke wijze gebruik zou hebben gemaakt van de beoordelingsvrijheid waarover hij ter zake beschikt.

B.5.8. Het eerste onderdeel en het tweede onderdeel van het middel zijn niet gegrond.

1.2. De verenigbaarheid van de delegatie aan de Koning met artikel 23 van de Grondwet

B.6.1. Het derde onderdeel van het eerste middel in de zaak nr. 4370 verwijt artikel 1022, tweede lid, van het Gerechtelijk Wetboek, vervangen bij artikel 7 van de bestreden wet, dat het een machtiging aan de Koning bevat die in strijd is met het wettigheidsbeginsel dat is verankerd in artikel 23, derde lid, 2°, van de Grondwet. De verzoekende partij is van mening dat de vaststelling van de basisbedragen, minima en maxima van de rechtsplegingsvergoeding, naar gelang van de grootte van de te kiezen bedragen, de toegang tot de rechter werkelijk kan belemmeren. Zij voegt eraan toe dat de machtiging noch duidelijk noch nauwkeurig is.

B.6.2. Tijdens de besprekingen in de Commissie voor de Justitie van de Kamer heeft de minister van Justitie eraan herinnerd « dat de ter bespreking voorliggende bepalingen het resultaat zijn van overleg met de ordes van advocaten, waarbij de discussie met name draaide rond het voornemen de basisminimum- en –maximumbedragen te bepalen bij een koninklijk besluit vastgesteld na overleg in de Ministerraad » en heeft zij opgemerkt « dat een koninklijk besluit een soepeler en beter aangepast instrument is voor het beheer van technische gegevens die opnieuw moeten worden aangepast » (*Parl. St.*, Kamer, 2006-2007, DOC 51 2891/002, p. 11).

B.6.3. Artikel 23, derde lid, 2°, van de Grondwet verbiedt niet dat aan de Koning machtigingen worden verleend, voor zover zij betrekking hebben op de tenuitvoerlegging van maatregelen waarvan het onderwerp door de wetgever is aangegeven.

B.6.4. De wetgever heeft het beginsel van de verhaalbaarheid van de kosten en erelonen van advocaten in de wet opgenomen, het toepassingsgebied ervan bepaald en aan de rechter een beoordelingsbevoegdheid toegekend die is omlijnd door criteria die hijzelf heeft opgesomd. Hij heeft aldus het onderwerp van de maatregelen aangegeven waarvan hij de tenuitvoerlegging aan de Koning heeft overgelaten. Hij heeft eveneens bepaald dat de forfaitaire bedragen die de rechter zou toewijzen, zouden worden vastgelegd na raadpleging van de Orden van de balies, hetgeen kan waarborgen dat de Koning, wanneer Hij die vaststelt, volledig op de hoogte zal zijn van de praktijk van de balies ter zake.

Bijgevolg zou de wetgever niet kunnen worden verweten dat hij de Koning ermee heeft belast de Orden te raadplegen en de bedragen van de rechtsplegingsvergoeding vast te stellen, te meer daar het gegevens betreft die mogelijk in de toekomst op vrij soepele manier zullen moeten worden aangepast.

B.6.5. Het derde onderdeel van het middel is niet gegrond.

1.3. De verhaalbaarheid voor de rechtzoekenden die juridische tweedelijnsbijstand genieten

B.7.1. In het vierde onderdeel van haar eerste middel voert de verzoekende partij in de zaak nr. 4370 de schending aan van artikel 23, derde lid, 2°, van de Grondwet, alsook van de *standstill*-verplichting die die bepaling zou impliceren, in zoverre artikel 7 van de bestreden wet de begunstigten van de juridische tweedelijnsbijstand niet uitsluit van de regeling van de verhaalbaarheid.

B.7.2.1. Die partij maakt eveneens een vergelijking tussen de begunstigten van de rechtsbijstand bedoeld in artikel 664 van het Gerechtelijk Wetboek, die ervan zouden zijn vrijgesteld de rechtsplegingsvergoeding aan de tegenpartij te betalen, en de begunstigten van de juridische tweedelijnsbijstand, op wie artikel 508/1, 2°, van het Gerechtelijk Wetboek betrekking heeft, die daar wel toe zijn gehouden.

De Ministerraad betwist de pertinentie van die vergelijking, aangezien de begunstigten van rechtsbijstand eveneens ertoe zijn gehouden de rechtsplegingsvergoeding te betalen aan de tegenpartij die het proces wint, zodat geen enkel verschil zou bestaan tussen beide categorieën van rechtzoekenden. Die interpretatie zou worden bevestigd door artikel 7 van het koninklijk besluit van 26 oktober 2007, waarin wordt gepreciseerd dat « het gegeven dat rechtsbijstand wordt verleend geenszins afbreuk [doet] aan de toekenning van de in de vorige artikelen bedoelde vergoedingen ».

B.7.2.2. Wanneer een middel is afgeleid uit de schending van een ander artikel van titel II dan de artikelen 10 of 11 van de Grondwet, kan het Hof nagaan of de wetgever afbreuk heeft gedaan aan het door de desbetreffende bepaling gewaarborgde grondrecht, zonder de

situatie van de personen die door de bestreden bepaling worden beoogd, te moeten vergelijken met die van een andere categorie van personen die het door die grondwetsbepaling gewaarborgde grondrecht zouden genieten.

B.7.3. Artikel 23 van de Grondwet impliceert inzake het recht op juridische bijstand een *standstill*-verplichting, die eraan in de weg staat dat de bevoegde wetgever het beschermingsniveau dat wordt geboden op het ogenblik van de inwerkingtreding van artikel 23, in aanzienlijke mate vermindert zonder dat daarvoor redenen zijn die verband houden met het algemeen belang.

B.7.4. Met toepassing van artikel 508/13 van het Gerechtelijk Wetboek kan « de juridische tweedelijnsbijstand [...] gedeeltelijk of volledig kosteloos zijn voor wie over onvoldoende inkomsten beschikt en voor de met hen gelijkgestelde personen ».

De rechtzoekenden wier inkomsten als onvoldoende worden beschouwd, hebben recht op de bijstand van een advocaat, ook voor een vertegenwoordiging in rechte, die volledig of gedeeltelijk ten laste wordt genomen door de Schatkist. De rechtzoekenden die tot die categorie behoren, betalen dus niet, of niet volledig, de kosten en erelonen die, indien zij het voordeel van de juridische bijstand niet zouden genieten, van hen zouden worden gevorderd door de advocaat die hun zaak verdedigt.

B.7.5. De wetgever heeft bij de totstandkoming van de regeling van de verhaalbaarheid die het voorwerp van de bestreden wet uitmaakt, rekening gehouden met de specifieke situatie van de rechtzoekenden die juridische tweedelijnsbijstand genieten. Wanneer de winnende partij juridische bijstand geniet, diende aldus te worden vermeden dat « de advocaat voor de geleverde prestaties dubbel wordt vergoed » en moest « men ook erover waken dat de rechtsonderhorige niet onrechtmatig geniet van een rechtsplegingsvergoeding die de kosten en honoraria van zijn advocaat dekt, daar waar die net door de Staat ten laste werden genomen in het kader van het systeem van de juridische bijstand » (*Parl. St.*, Senaat, 2006-2007, nr. 3-1686/4, p. 2). De artikelen 508/19 tot 508/20 van het Gerechtelijk Wetboek zijn in die zin aangepast.

B.7.6.1. Luidens het door het bestreden artikel 7 ingevoegde artikel 1022, vierde lid, van het Gerechtelijk Wetboek, wordt indien de in het ongelijk gestelde partij juridische bijstand geniet, de rechtsplegingsvergoeding vastgesteld op het door de Koning bepaalde minimum, tenzij in geval van een kennelijk onredelijke situatie.

B.7.6.2. Door te bepalen dat het bedrag van de rechtsplegingsvergoeding verschuldigd door de in het ongelijk gestelde rechtzoekende die juridische bijstand geniet, in beginsel wordt vastgesteld op het door de Koning bepaalde minimum, houdt de wetgever rekening met de specifieke situatie van die categorie van rechtzoekenden.

B.7.6.3. Bovendien kan de rechter «in geval van een kennelijk onredelijke situatie» afwijken van het door de Koning bepaalde minimum.

B.7.6.4. Ofschoon in de parlementaire voorbereiding is verklaard dat die uitzondering het mogelijk maakt om de vergoeding te verhogen tot boven het minimum, maar nooit om die tot onder dat minimum te verlagen (*Parl. St.*, Kamer, 2006-2007, DOC 51-2891/002, p. 14), bevat de tekst van artikel 1022, vierde lid, van het Gerechtelijk Wetboek geenszins een dergelijke beperking.

B.7.6.5. Bovendien is een dergelijke interpretatie van artikel 1022, vierde lid, onbestaanbaar met de in B.7.3 vermelde *standstill*-verplichting, vermits de verplichting om een rechtsplegingsvergoeding te betalen die is vastgesteld op het door de Koning bepaalde minimum, het aan de begunstigde van de juridische bijstand geboden beschermingsniveau in aanzienlijke mate zou kunnen verminderen, zonder dat daarvoor redenen zijn die verband houden met het algemeen belang. Het systeem van de juridische tweedelijnsbijstand strekt immers ertoe de toegang tot de rechter mogelijk te maken voor de rechtzoekenden die niet over voldoende financiële middelen beschikken om de kosten en erelonen verbonden aan hun eigen verdediging te betalen.

B.7.6.6. De bestreden bepaling kan dus alleen in die zin worden geïnterpreteerd dat zij het de rechter mogelijk maakt het bedrag van de rechtsplegingsvergoeding verschuldigd door de rechtzoekende die juridische tweedelijnsbijstand geniet, vast te stellen onder het door de Koning bepaalde minimum, en het zelfs op een symbolisch bedrag vast te stellen wanneer hij,

met een in het bijzonder op dat punt gemotiveerde beslissing, oordeelt dat het kennelijk onredelijk zou zijn die vergoeding op het door de Koning bepaalde minimum vast te stellen.

B.7.7. Onder voorbehoud van die interpretatie, is het vierde onderdeel van het middel niet gegrond.

2. Het principe van de forfaitaire bedragen

B.8.1. Verschillende middelen bekritisieren de keuze van de wetgever voor een regeling van de verhaalbaarheid op basis van forfaitaire bedragen en bijgevolg voor het beperken van het bedrag van de kosten en erelonen van de advocaat van de winnende partij dat ten laste van de in het ongelijk gestelde partij kan worden gelegd.

B.8.2. De wetgever heeft ervoor gekozen de kwestie van de verhaalbaarheid van de kosten en erelonen van advocaten te regelen door de aard van de rechtsplegingsvergoeding te wijzigen, die voortaan is opgevat als « een forfaitaire tegemoetkoming in de kosten en erelonen van de advocaat van de in het gelijk gestelde partij » (artikel 1022, eerste lid, van het Gerechtelijk Wetboek). In het laatste lid van hetzelfde artikel heeft hij gepreciseerd dat « geen partij [...] boven het bedrag van de rechtsplegingsvergoeding [kan] worden aangesproken tot betaling van een vergoeding voor de tussenkomst van een advocaat van een andere partij ».

B.8.3. De beperking van het bedrag dat aan de in het gelijk gestelde partij kan worden toegekend, ten laste van de in het ongelijk gestelde partij, tot de door de Koning bepaalde forfaitaire bedragen is tijdens de parlementaire voorbereiding van de wet gemotiveerd door de zorg van de wetgever om de toegang tot de rechter van de minst bemiddelde personen te vrijwaren (*Parl. St.*, Senaat, 2005-2006, nr. 3-1686/1, p. 10; *Parl. St.*, Senaat, 2006-2007, nr. 3-1686/4, p. 4; *Parl. St.*, Senaat, 2006-2007, nr. 3-1686/5, p. 15) en door de zorg om « processen binnen het proces » over het mogelijk terug te vorderen bedrag van de erelonen te voorkomen of te beperken (*Parl. St.*, Senaat, 2006-2007, nr. 3-1686/5, p. 8). Tijdens de hoorzittingen en de besprekingen in de parlementaire commissie is ook gezegd dat de verhaalbaarheid van de werkelijke kosten en erelonen riskeerde moeilijkheden teweeg te

brengen in verband met het beroepsgeheim van de advocaat en diens positie in het proces (*Parl. St.*, Senaat, 2006-2007, nr. 3-1686/5, pp. 46 en volgende).

De Hoge Raad voor de Justitie heeft overigens eveneens gepleit voor de oplossing van de forfaitaire bedragen :

« De begroting door de rechter naar billijkheid houdt echter een aantal nadelen in, die dan evenzeer argumenten vormen voor een systeem van forfaits. De voornaamste nadelen zijn :

1. de begroting door de rechter kan leiden naar een proces in het proces : wanneer de verliezende partij het niet eens is met de begroting door de rechter kan dit leiden naar een verlenging van de procedure.

[...]

2. de rechter beschikt op het ogenblik van de begroting nog niet over alle gegevens : op het ogenblik dat de rechter zijn vonnis of arrest maakt, waarin hij onder meer over de verhaalbare gerechtskosten moet beslissen, zijn nog niet alle gerechtskosten gemaakt. Na het vonnis kunnen er immers nog uitvoeringsincidenten zijn.

3. een begroting door de rechter kan het beroepsgeheim van de advocaat schenden.

[...]

4. een begroting door de rechter naar billijkheid kan leiden tot een ‘deep pocket’-benadering : wanneer de rechter rekening houdt met de financiële draagkracht van partijen, kan dit leiden tot perverse neveneffecten.

[...] » (Advies goedgekeurd door de algemene vergadering op 25 januari 2006, *Parl. St.*, Senaat, 2005-2006, nr. 3-51/4, pp. 12-13).

B.8.4. Het behoort tot de beoordelingsvrijheid van de wetgever om concreet gestalte te geven aan zijn wens om een regeling van verhaalbaarheid van de kosten en erelonen van advocaten in te voeren, de formules te kiezen die hem het meest opportuun lijkt, gelet op de vele aanwezige, soms tegenstrijdige belangen en beginselen. Het Hof moet evenwel nagaan of hij hiermee geen onverantwoorde verschillen in behandeling heeft teweeggebracht.

2.1. Het feit dat de advocatenkosten niet integraal als schade kunnen worden vergoed wanneer de burgerlijke aansprakelijkheid van de verliezende partij vaststaat

B.9.1. De verzoekende partijen in de zaak nr. 4313 leiden twee middelen af uit de schending van de artikelen 10, 11 en 13 van de Grondwet, in samenhang gelezen met artikel 6 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens en met artikel 1 van het Eerste Aanvullend Protocol bij dat Verdrag, alsook met artikel 144 van de Grondwet, in zoverre de bestreden wet het bedrag van de erelonen van de advocaten beperkt dat de winnende partij kan terugvorderen wanneer zij wordt erkend als slachtoffer van een fout vanwege de in het ongelijk gestelde partij. Zij zijn van mening dat het bedrag van de erelonen die het slachtoffer van de fout heeft moeten betalen om een schadevergoeding te verkrijgen, in dat geval deel uitmaakt van zijn schade en integraal aan hem zou moeten worden terugbetaald. Zij zijn van mening dat de wetgever aldus, zonder redelijke verantwoording, enerzijds, de rechtzoekenden die in het gelijk worden gesteld en zijn erkend als slachtoffer van een fout en diegenen die niet zijn erkend als slachtoffer van een fout en, anderzijds, de rechtzoekenden die in het ongelijk worden gesteld en een fout hebben begaan en diegenen die geen fout hebben begaan, op dezelfde wijze behandelt.

Het eerste middel en het vierde middel die in de zaak nr. 4354 zijn afgeleid uit de schending van de artikelen 10 en 11 van de Grondwet en van de artikelen 6, 13 en 14 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens, steunen op dezelfde grieven.

B.9.2. In zijn arrest nr. 57/2006 van 19 april 2006 heeft het Hof, in verband met de situatie vóór de bestreden wet, waarin alleen het slachtoffer van een contractuele of buitencontractuele fout, ten laste van de dader ervan, aanspraak kon maken op de terugbetaling van de kosten en erelonen die het aan zijn advocaat verschuldigd was, vastgesteld dat, hoewel de eiser en de verweerder zich in een verschillende situatie bevonden ten aanzien van de regels inzake de burgerlijke aansprakelijkheid (B.3.1), het verschil in behandeling tussen beiden ten aanzien van de toegang tot de rechter niet voldeed aan de vereisten van het eerlijk proces en van de wapengelijkheid, vermits de partijen in die situatie het risico van een proces op ongelijke wijze droegen (B.5.1).

Het Hof heeft dan ook geoordeeld dat het criterium van de fout, ten aanzien van de in het geding zijnde beginselen, niet pertinent was om een regeling inzake de verhaalbaarheid van

de kosten en erelonen van advocaten in te voeren die bestaanbaar is met de artikelen 10 en 11 van de Grondwet, in samenhang gelezen met artikel 6 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens.

B.9.3. Om de discriminatie onder procespartijen te vermijden, heeft de wetgever ervoor gekozen de verhaalbaarheid te verankeren in het procesrecht, door van de rechtsplegingsvergoeding een forfaitaire deelneming in de kosten en erelonen van de advocaat van de winnende partij ten laste van de in het ongelijk gestelde partij te maken. Er zou hem niet kunnen worden verweten dat hij hierdoor alle procespartijen op identieke wijze heeft behandeld, waarbij het risico daarvan gelijkelijk onder de partijen wordt verdeeld, daar precies die gelijke behandeling werd geëist door de bij artikel 6 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens gewaarborgde beginselen.

B.9.4. Die identieke behandeling van alle procespartijen heeft weliswaar tot gevolg dat het slachtoffer van een fout de bedragen die het heeft betaald aan erelonen voor zijn advocaat, van de dader van de fout niet zal kunnen terugvorderen wanneer die hoger zijn dan de toegewezen forfaitaire rechtsplegingsvergoeding.

B.9.5. Zonder dat dient te worden nagegaan of de bedragen die door het slachtoffer van een fout zijn betaald aan erelonen voor zijn advocaat, « eigendom » zijn in de zin van artikel 1 van het Eerste Aanvullend Protocol bij het Europees Verdrag voor de rechten van de mens, volstaat het evenwel vast te stellen dat de wetgever, door ervoor te kiezen de verhaalbaarheid te regelen met de techniek van de forfaitaire bedragen, om alle in B.8.3 vermelde motieven, teneinde de wetgeving in overeenstemming te brengen met de vereisten van het eerlijk proces en van het gelijkheidsbeginsel, geen maatregel heeft genomen die zonder verantwoording is. Door overigens erin te voorzien dat de forfaitaire bedragen na raadpleging van de Orde van de balies zullen worden vastgesteld, heeft de wetgever ervoor gezorgd dat die bedragen zouden worden vastgesteld in verhouding tot de door de meeste advocaten gehanteerde erelonen, zodat de eventuele aantasting van het ongestoord genot van de eigendom van de slachtoffers van een fout niet onevenredig zou kunnen worden geacht.

B.9.6. De middelen zijn niet gegrond.

2.2. Het feit dat geen rekening is gehouden met het roekeloze en tergende karakter van de procedure

B.10.1. De verzoekende partijen in de zaak nr. 4366 leiden een vijfde middel af uit de schending, door de bestreden wet, van de artikelen 10, 11 en 13 van de Grondwet, al dan niet in samenhang gelezen met artikel 6 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens en met artikel 1 van het Eerste Aanvullend Protocol bij dat Verdrag, in zoverre de wet de partijen die in het gelijk zijn gesteld en het slachtoffer zijn geweest van een misbruik van procedure, verschillend zou behandelen naargelang zij aanspraak maken op de vergoeding van hun kosten en erelonen van advocaten dan wel op die van andere kosten als gevolg van dat misbruik van procedure.

B.10.2. Het slachtoffer van roekeloze en tergende procedures bevindt zich, ten aanzien van de bestreden wet, niet in een andere situatie dan het slachtoffer van een fout waarvoor de dader ervan aansprakelijk is. Het kan de vergoeding verkrijgen van alle elementen van zijn schade, waarbij alleen het deel daarvan dat overeenstemt met de kosten en erelonen van zijn advocaat, op forfaitaire wijze ten laste moet worden genomen.

Het middel is niet gegrond om de in B.9.2 tot B.9.5 uiteengezette motieven.

Bovendien moet in dit verband worden verwezen naar artikel 780*bis* van het Gerechtelijk Wetboek, zoals ingevoegd door de wet van 26 april 2007, op grond waarvan de partij die de rechtspleging aanwendt voor kennelijk verdragende of onrechtmatige doeleinden, kan worden veroordeeld tot een geldboete van 15 euro tot 2 500 euro, onverminderd de schadevergoeding die zou worden gevorderd. Het ontradend karakter van die maatregel draagt tevens bij tot de bescherming van het slachtoffer van een tergend en roekeloos geding.

2.3. Het verschil in behandeling tussen de kosten en erelonen van advocaten en de kosten en erelonen van technisch raadgevers

B.11.1. Het derde middel in de zaak nr. 4313, het eerste middel in de zaak nr. 4354, het tweede onderdeel van het eerste middel in de zaak nr. 4357 en het eerste middel in de zaak nr. 4366 zijn afgeleid uit de schending van de artikelen 10, 11 en 13 van de Grondwet, al dan

niet in samenhang gelezen met de artikelen 6, 13 en 14 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens en met artikel 1 van het Eerste Aanvullend Protocol bij dat Verdrag, en verwijten de bestreden wet dat zij het bedrag van de kosten en erelonen van advocaten dat kan worden teruggevorderd ten laste van de in het ongelijk gestelde partij beperkt tot de door de Koning vastgestelde forfaitaire bedragen, terwijl de bedragen die de in het gelijk gestelde partij betaalt aan kosten en erelonen van haar technisch raadgevers integraal kunnen worden teruggevorderd in zoverre zij deel uitmaken van de schade die door de dader van een contractuele of buitencontractuele fout moet worden vergoed.

B.11.2. De deskundigen en technisch raadgevers die een procespartij adviseren, bevinden zich, in het licht van de bestreden wetgeving, in een situatie die wezenlijk verschilt van die van de advocaten die de partijen bijstaan en in rechte vertegenwoordigen. Terwijl het optreden van een advocaat vrijwel altijd is vereist in het kader van een gerechtelijke procedure, wordt minder frequent een beroep gedaan op een technisch raadgever. Evenzo treedt de advocaat doorgaans op gedurende de hele procedure, waardoor tussen hem en zijn cliënt een bijzondere verhouding ontstaat, terwijl het optreden van de technisch raadgever doorgaans zeer gericht is, wanneer hij advies moet uitbrengen over een welbepaald aspect van het geschil.

B.11.3. Aangezien de keuze van de wetgever om de aangelegenheid te regelen door de vaststelling van forfaitaire bedragen die ten laste kunnen worden gelegd van de in het ongelijk gestelde partij, redelijk is verantwoord, rechtvaardigen de verschillen die bestaan tussen de advocaten en de technisch raadgevers ten aanzien van hun plaats in het proces en de aard van hun optreden, dat de wetgever de specifieke regeling die hij heeft aangenomen voor de verhaalbaarheid van de kosten en erelonen van advocaten niet heeft uitgebreid tot alle andere raadgevers die eventueel in een gerechtelijke procedure kunnen optreden.

B.11.4. De middelen zijn niet gegrond.

2.4. Het verschil in behandeling ten opzichte van de geschillen bedoeld in de wet van 2 augustus 2002 betreffende de bestrijding van de betalingsachterstand bij handelstransacties

B.12.1. Het vierde middel in de zaak nr. 4313, het vijfde middel in de zaak nr. 4353 en het tweede middel in de zaak nr. 4366 zijn afgeleid uit de schending van de artikelen 10, 11 en 13 van de Grondwet, al dan niet in samenhang gelezen met artikel 6 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens en met artikel 1 van het Eerste Aanvullend Protocol bij dat Verdrag, en verwijten de bestreden wet dat zij een verschil in behandeling invoert tussen de rechtzoekenden op wie zij van toepassing is en de rechtzoekenden op wie de wet van 2 augustus 2002 betreffende de bestrijding van de betalingsachterstand bij handelstransacties van toepassing is.

B.12.2. De voormelde wet van 2 augustus 2002 voorziet in een bijzondere regeling voor de betalingen tot vergoeding van handelstransacties. Artikel 6 van die wet staat de schuldeiser onder bepaalde voorwaarden en beperkingen toe van de schuldenaar een redelijke schadeloosstelling te vorderen voor alle relevante invorderingskosten ontstaan door de betalingsachterstand (eerste lid). Die invorderingskosten moeten voldoen aan de beginselen van transparantie en in verhouding staan tot de schuld in kwestie (tweede lid). Aan de Koning wordt opgedragen het maximumbedrag van die redelijke schadeloosstelling voor invorderingskosten voor verschillende schuld niveaus vast te stellen (derde lid).

Die wet beoogt de omzetting van de richtlijn 2000/35/EG van het Europees Parlement en de Raad van 29 juni 2000 betreffende bestrijding van betalingsachterstand bij handelstransacties (PB L 200 van 8 augustus 2000, p. 35). De *ratio legis* van de richtlijn is dat betalingsachterstand bij handelstransacties en in het bijzonder de verschillende wijze waarop de gevolgen ervan worden geregeld in de lidstaten van de Europese Unie, een ernstige belemmering vormen voor het goede functioneren van de interne markt en vooral de kmo's treffen (*Parl. St.*, Kamer, 2001-2002, DOC 50-1827/001, p. 4).

B.12.3. Het Hof is ondervraagd geweest over het verschil in behandeling dat, vóór de aanneming van de bestreden wet, bestond tussen de rechtzoekenden op wie de wet van 2 augustus 2002 van toepassing was en de andere rechtzoekenden, die geen terugbetaling van de kosten en erelonen van hun advocaat konden verkrijgen, en heeft in zijn arrest nr. 16/2007 van 17 januari 2007 geoordeeld dat het in het geding zijnde verschil in behandeling discriminerend was en dat de discriminatie niet was gelegen in de wet van 2 augustus 2002,

waarvan het toepassingsgebied in overeenstemming is met het nagestreefde doel, maar in het ontbreken van een algemene oplossing waarin de wetgever werd verzocht te voorzien.

B.12.4. De minister van Justitie heeft tijdens de parlementaire voorbereiding van de bestreden wet verklaard dat de bepalingen daarvan verenigbaar waren met die van de wet van 2 augustus 2002 « aangezien de hier besproken procedurevergoedingen zullen overeenstemmen met de algemene regeling die in voormelde wet zit vervat » (*Parl. St.*, Kamer, 2006-2007, DOC 51-2891/002, pp. 11-12).

Niettemin kan niets de rechter aan wie een verzoek op grond van de wet van 2 augustus 2002 is voorgelegd, ertoe verplichten de forfaitaire bedragen toe te passen waarin de bestreden wet voorziet, waarbij de wet van 2 augustus 2002 een ruime beoordelingsruimte laat aan de rechter om « alle relevante invorderingskosten ontstaan door de betalingsachterstand » te begroten.

B.12.5. De wet van 2 augustus 2002 vindt haar grondslag in de verplichting voor de Belgische wetgever om Europese richtlijnen in de interne orde om te zetten, hetgeen de specifieke kenmerken van die wetgeving kan verantwoorden. Zij heeft een beperkt toepassingsgebied en het voorwerp ervan is speciaal opgevat rekening houdend met de aard van de geschillen die onder dat toepassingsgebied vallen. De wetgever zou derhalve, wanneer hij een algemene reglementering heeft uitgewerkt inzake de verhaalbaarheid van de kosten en erelonen van advocaten, die op alle soorten geschillen van toepassing is, niet kunnen worden verweten dat hij het toepassingsgebied van de wet van 2 augustus 2002 niet gewoon heeft uitgebreid, maar een regeling tot stand heeft gebracht die is aangepast aan de diversiteit van de geschillen die hij voortaan wilde benaderen.

B.12.6. Hoewel het inderdaad wenselijk is te vermijden dat te grote ongelijkheden ontstaan naargelang de verhaalbaarheid van de kosten en erelonen van advocaten wordt bevolen met toepassing van de wet van 2 augustus 2002 dan wel met die van de bestreden wet, staat het voor het overige aan de Koning, die nog niet het bij de wet van 2 augustus 2002 bepaalde besluit heeft genomen, de vastgestelde bedragen op elkaar af te stemmen of te verantwoorden waarom Hij dat niet kan doen, onder het toezicht van de bevoegde rechters.

B.12.7. De middelen zijn niet gegrond.

2.5. Het verschil in behandeling tussen partijen naar gelang van het aantal partijen met soortgelijke eisen

B.13.1. Het vijfde middel in de zaak nr. 4313 en het derde middel in de zaak nr. 4366 zijn afgeleid uit de schending van de artikelen 10, 11 en 13 van de Grondwet, al dan niet in samenhang gelezen met artikel 6 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens en met artikel 1 van het Eerste Aanvullend Protocol bij dat Verdrag, in zoverre artikel 1022, vijfde lid, van het Gerechtelijk Wetboek, vervangen bij artikel 7 van de bestreden wet, de rechtsplegingsvergoeding waartoe de in het ongelijk gestelde partij kan worden gehouden wanneer meerdere partijen in het gelijk worden gesteld, tot het dubbele van de maximumvergoeding beperkt. De verzoekende partijen zijn van mening dat die bepaling een discriminatie teweegbrengt onder de in het gelijk gestelde partijen naargelang er slechts één is dan wel meerdere zijn, waarbij de laatstgenoemden de toegewezen rechtsplegingsvergoeding onder elkaar moeten verdelen, alsook een discriminatie onder de partijen die in het ongelijk worden gesteld, naargelang zij met één of meer winnende partijen worden geconfronteerd.

B.13.2. Tijdens de parlementaire voorbereiding betreffende die bepaling heeft de minister van Justitie op een vraag hierover geantwoord dat « inderdaad een keuze moest worden gemaakt, maar [zij] preciseert dat de aldus gekozen limiet het mogelijk maakt het bedrag van de rechtsplegingsvergoeding met enige flexibiliteit vast te leggen, aangezien die vergoeding ‘ maximum het dubbel van de maximale rechtsplegingsvergoeding ’ beloopt » (*Parl. St.*, Kamer, 2006-2007, DOC 51-2891/002, p. 15).

B.13.3. De regeling van de forfaitaire bedragen die ten laste kunnen worden gelegd van een in het ongelijk gestelde partij, is met name verantwoord door de zorg van de wetgever om de toegang tot de rechter niet te belemmeren. Ten aanzien van dat doel is het eveneens verantwoord te voorzien in een begrenzing van de rechtsplegingsvergoedingen die een rechtzoekende verschuldigd is wanneer hij zich bevindt tegenover meerdere partijen die in het gelijk zijn gesteld. Het ontbreken van een dergelijke beperking zou immers, wanneer het

aantal partijen aan elke kant van de balie niet in evenwicht zou zijn, tot onbillijke situaties hebben kunnen leiden.

B.13.4. De middelen zijn niet gegrond.

2.6. Het verschil in behandeling tussen partijen volgens hun financiële draagkracht of die van de tegenpartij

B.14.1. Het vierde middel in de zaak nr. 4366 is afgeleid uit de schending van de artikelen 10, 11 en 13 van de Grondwet, al dan niet in samenhang gelezen met artikel 6 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens en met artikel 1 van het Eerste Aanvullend Protocol bij dat Verdrag, in zoverre artikel 1022, vierde lid, van het Gerechtelijk Wetboek, vervangen bij artikel 7 van de bestreden wet, een discriminatie onder de in het gelijk gestelde partijen zou invoeren naargelang de partij die in het ongelijk wordt gesteld al dan niet juridische tweedelijsbijstand geniet, alsook een discriminatie onder de in het ongelijk gestelde partijen naargelang zij al dan niet juridische tweedelijsbijstand genieten.

B.14.2. Zoals vermeld in B.7.6.6, dient artikel 1022 van het Gerechtelijk Wetboek, vervangen bij artikel 7 van de wet van 21 april 2007, aldus te worden geïnterpreteerd dat, wanneer de begunstigde van de juridische tweedelijsbijstand in het ongelijk wordt gesteld, de rechter het door die rechtzoekende verschuldigde bedrag kan vaststellen onder het door de Koning bepaalde minimum.

Die aldus geïnterpreteerde bepaling heeft tot gevolg dat de in het middel aangevoerde verschillen in behandeling worden versterkt.

B.14.3. De maatregel die erin bestaat, bij het bepalen van de rechtsplegingsvergoedingen die die partij verschuldigd zou kunnen zijn rekening te houden met de moeilijke financiële situatie van de partij die juridische tweedelijsbijstand geniet, is pertinent en evenredig met het doel om iedereen een gelijke toegang tot de rechter te waarborgen.

Het feit dat een in het gelijk gestelde rechtzoekende zich bevindt tegenover een in het ongelijk gestelde partij die juridische tweedelijsbijstand geniet en bijgevolg geheel of

gedeeltelijk ervan zou kunnen worden vrijgesteld de rechtsplegingsvergoeding te betalen, maakt overigens deel uit van de wisselvalligheid van de procedure, zoals het feit dat iedere rechtzoekende kan worden geconfronteerd met een insolvente tegenpartij. De wetgever kan niet worden verweten geen rekening te hebben gehouden met die wisselvalligheden.

B.14.4. Het verschil in behandeling onder in het ongelijk gestelde partijen naargelang zij al dan niet juridische tweedelijnsbijstand genieten, steunt op een criterium dat objectief en pertinent is ten opzichte van de zorg om alle rechtzoekenden de toegang tot de rechter te waarborgen. Bovendien voorziet artikel 1022 van het Gerechtelijk Wetboek erin dat de rechter het bedrag van de rechtsplegingsvergoeding kan verminderen, met name om rekening te houden met de financiële draagkracht van de in het ongelijk gestelde partij, zodat de rechtzoekende die slechts over beperkte financiële middelen beschikt, maar geen aanspraak kan maken op het voordeel van de juridische tweedelijnsbijstand, mogelijk slechts een aanzienlijk verminderde last zal moeten dragen. Hieruit vloeit voort dat de maatregel niet onevenredig is.

B.14.5. Het middel is niet gegrond.

2.7. Het verschil in behandeling tussen partijen in geval van verstek

B.15.1. Het zesde middel in de zaak nr. 4366 is afgeleid uit de schending van de artikelen 10, 11 en 13 van de Grondwet, in zoverre de bestreden wet de rechtsplegingsvergoeding zou vaststellen op het minimumbedrag wanneer het geding wordt beëindigd met een bij verstek gewezen beslissing.

B.15.2. De bestreden wet bevat geen enkele specifieke bepaling betreffende de in het middel omschreven situatie. Het koninklijk besluit van 26 oktober 2007 tot vaststelling van het tarief van de rechtsplegingsvergoeding voorziet daarentegen in artikel 6 ervan dat « wanneer de zaak wordt afgesloten met een beslissing gewezen bij verstek, en geen enkele in het ongelijk gestelde partij ooit is verschenen, [...] het bedrag van de rechtsplegingsvergoeding dat van de minimumvergoeding [is] ».

B.15.3. Het Hof is niet bevoegd om zich uit te spreken over de grondwettigheid van een reglementaire bepaling.

2.8. Het feit dat geen rekening is gehouden met het werkvolume dat de rechtspleging werkelijk met zich meebrengt

B.16.1. Het zevende middel in de zaak nr. 4366 is afgeleid uit de schending van de artikelen 10, 11 en 13 van de Grondwet, al dan niet in samenhang gelezen met artikel 6 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens en met artikel 1 van het Eerste Aanvullend Protocol bij dat Verdrag, en verwijt de bestreden wet dat zij geen enkel belang hecht aan het door het geschil veroorzaakte werkvolume, hetgeen een discriminatie zou teweegbrengen tussen de partijen die na afloop van een moeilijke rechtspleging in het gelijk worden gesteld en diegenen die in het gelijk worden gesteld na afloop van een eenvoudige rechtspleging, die bijgevolg minder duur is wat de kosten en erelonen van de advocaten betreft.

B.16.2. De keuze van de wetgever voor een forfaitaire regeling is verantwoord door de motieven die in B.8.3 worden uiteengezet. De logica zelf van de forfaitaire regeling houdt in dat bij de vaststelling van de vergoeding geen rekening kan worden gehouden met alle specifieke kenmerken van elke procedure. Niettemin beschikt de rechter over de mogelijkheid om, op verzoek van de partijen, de rechtsplegingsvergoeding te verminderen of te verhogen, met name om rekening te houden met de complexiteit van de zaak. Met toepassing van dat criterium is het dus mogelijk om met het werkvolume als gevolg van de complexiteit van de zaak rekening te houden teneinde de vergoeding te verhogen of, in het tegenovergestelde geval, die door de eenvoud van de zaak te verminderen. Hieruit volgt dat de in het geding zijnde bepaling geen onevenredig verschil in behandeling teweegbrengt.

B.16.3. Het middel is niet gegrond.

3. De uitsluiting van de vakbondsafgevaardigden uit het toepassingsgebied van de wet

B.17.1. Het eerste middel in de zaak nr. 4357 is afgeleid uit de schending van de artikelen 10 en 11 van de Grondwet, al dan niet in samenhang gelezen met de artikelen 23 en

27 van de Grondwet, met de artikelen 6.1, 11 en 13 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens en met de algemene beginselen van het recht op een daadwerkelijke toegang tot een rechter en van de wapengelijkheid. In het eerste onderdeel van dat middel verwijten de verzoekende partijen de bestreden wet dat zij, door alleen betrekking te hebben op de kosten en erelonen van advocaten, een niet te verantwoorden verschil in behandeling teweegbrengt tussen de rechtzoekenden die een beroep doen op de diensten van een advocaat en de rechtzoekenden die gebruik maken van de diensten van een afgevaardigde van een representatieve vereniging van arbeiders of bedienden.

B.17.2. Tussen een partij die door een advocaat wordt verdedigd en een partij die door een vakbondsafgevaardigde wordt verdedigd, bestaat een verschil dat op een objectief criterium berust : in de regel betaalt de eerste aan haar raadsman kosten en erelonen die de advocaat vrij bepaalt, terwijl van de tweede noch door haar vakbondsorganisatie noch door de afgevaardigde ervan sommen worden gevorderd waarvan de aard en het bedrag vergelijkbaar zijn met de kosten en erelonen van een advocaat.

De vakbondsbijdrage die de aangeslotenen betalen, kan niet worden vergeleken met de kosten en erelonen van advocaten. De bijdrage is immers verschuldigd vanwege de aansluiting en heeft niet hoofdzakelijk tot doel de geboden bijstand of vertegenwoordiging in rechte te vergoeden. De eventuele kosten die de vakorganisatie van de aangeslotene vordert wanneer hij niet sinds een voldoende aantal jaren lid ervan is en in rechte wordt vertegenwoordigd, zijn evenmin vergelijkbaar met de erelonen van advocaten. Hetzelfde geldt voor het eventuele bedrag dat verschuldigd is door de aangeslotene die een rechtsvordering heeft willen instellen, tegen het ongunstig advies van de vakbondsafgevaardigde in, en die in die vordering in het ongelijk wordt gesteld.

B.17.3. Het doel van de bestreden wet bestaat erin de kosten en erelonen die de in het gelijk gestelde partij aan haar advocaat betaalt gedeeltelijk ten laste te leggen van de in het ongelijk gestelde partij. Het is juist dat de rechtsplegingsvergoeding, waarin artikel 1022 van het Gerechtelijk Wetboek reeds voorzag, van aard is veranderd door de werking van de bestreden wet, vermits zij voortaan bestemd is om de kosten voor de intellectuele prestaties van de advocaat te dekken en niet langer alleen de materiële kosten van de laatstgenoemde ten behoeve van zijn cliënt. De vakbondsafgevaardigden die voor de arbeidsgerechten pleiten

voor de aangeslotenen bij een vakorganisatie die hen tewerkstelt, leveren eveneens soortgelijke diensten.

De rechtsplegingsvergoeding is opgevat als een forfaitaire deelneming in de lasten die een partij daadwerkelijk draagt en de wetgever heeft, door het voordeel ervan niet uit te breiden tot de partijen die, zoals die welke door een vakbondsafgevaardigde worden bijgestaan en vertegenwoordigd, niet dezelfde lasten dragen, een criterium van onderscheid gekozen dat pertinent is ten opzichte van het doel van de wet.

B.17.4. Ten slotte voeren de verzoekende partijen aan dat de werknemers die tegenover hun werkgever in rechte worden vertegenwoordigd door een vakbondsafgevaardigde, zich bevinden in een situatie die duidelijk minder gunstig is dan die van de werknemers die worden vertegenwoordigd door een advocaat, aangezien de werkgever weet dat hij, ten aanzien van de eerstgenoemden, in elk geval niet ertoe zal worden veroordeeld een rechtsplegingsvergoeding te betalen.

Dat argument, dat enkel steunt op een veronderstelling met betrekking tot het gedrag van de werkgevers die zich in een geschil met een werknemer bevinden, toont geenszins aan dat de bestreden wet in de praktijk onevenredige gevolgen zou hebben voor de rechten van de werknemers die in rechte worden verdedigd door een lid van hun vakorganisatie, omdat zij vaker voor het gerecht zouden worden opgeroepen dan de door advocaten verdedigde werknemers.

B.17.5. Het middel is niet gegrond.

B.18.1. Het tweede middel in de zaak nr. 4357 is afgeleid uit de schending van de artikelen 10, 11, 23 en 27 van de Grondwet, al dan niet in samenhang gelezen met artikel 11 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens, in zoverre de uitsluiting van de vakbondsafgevaardigden uit het toepassingsgebied van de bestreden wet afbreuk zou doen aan de vrijheid van vereniging en aan de vakbondsvrijheid.

B.18.2. De vakbondsvrijheid en de vrijheid van vereniging waarborgen iedere werknemer het recht om zich vrij bij een vakbond aan te sluiten. De bestreden wet heeft niet

tot doel, noch tot gevolg de oprichting van de vakorganisaties te beletten of de aansluiting van werknemers bij vakorganisaties te verbieden of te bemoeilijken.

De verzoekende partijen voeren in hoofdzaak aan dat de aansluiting bij een vakorganisatie door de bestreden wet minder aantrekkelijk zou zijn geworden, omdat het ontbreken van de verhaalbaarheid de door de vakorganisaties aan hun leden geboden dienst bestaande in de vertegenwoordiging in rechte minder interessant zou maken en omdat de voordelen van die dienst bepalend zouden zijn bij hun aansluiting.

B.18.3. Hoewel, zoals de verzoekende partijen uiteenzetten, de vakorganisaties gespecialiseerde juridische diensten hebben ontwikkeld, wordt niet ingezien hoe het feit dat de werknemers die een beroep doen op die diensten geen rechtsplegingsvergoeding kunnen verkrijgen die bestemd is om niet door hen gemaakte kosten forfaitair te compenseren, hen zou kunnen ontraden om aan te sluiten bij een vakorganisatie.

B.18.4. Het middel is niet gegrond.

4. De gedeeltelijke toepassing van de verhaalbaarheid in strafzaken

B.19.1. Het tweede middel in de zaak nr. 4370, afgeleid uit de schending van de artikelen 10 en 11 van de Grondwet, al dan niet in samenhang gelezen met artikel 6 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens, beoogt de artikelen 8, 9 en 12 van de bestreden wet.

De artikelen 8 tot 11 van de wet van 21 april 2007 wijzigen respectievelijk de artikelen 128, 162*bis*, 194 en 211 van het Wetboek van strafvordering en artikel 12 van de bestreden wet voegt daarin een nieuw artikel 169*bis* in. Die bepalingen breiden het beginsel van de verhaalbaarheid uit tot de strafzaken, maar beperken die uitbreiding tot de verhoudingen tussen de beklaagde en de burgerlijke partij. De persoon die door een strafgerecht ten aanzien van de burgerlijke partij wordt veroordeeld, moet aldus aan die laatstgenoemde de rechtsplegingsvergoeding betalen. De burgerlijke partij wordt daarentegen ertoe veroordeeld de rechtsplegingsvergoeding te betalen aan de inverdenkinggestelde die een buitenvervolginstelling geniet of aan de vrijgesproken beklaagde, maar enkel in de

hypothese dat zij alleen verantwoordelijk is voor het op gang brengen van de strafvordering. Wanneer de strafvordering op gang wordt gebracht door ofwel het openbaar ministerie, ofwel een onderzoeksgerecht dat de inverdenkinggestelde verwijst naar een vonnisgerecht, is geen enkele rechtsplegingsvergoeding verschuldigd aan de buiten vervolging gestelde inverdenkinggestelde of aan de vrijgesproken beklaagde, noch ten laste van de burgerlijke partij, noch ten laste van de overheid.

B.19.2. Volgens de verzoekende partij discrimineren de bestreden bepalingen de buiten vervolging gestelde inverdenkinggestelde of de vrijgesproken beklaagde wanneer de strafvordering op gang is gebracht door het openbaar ministerie of door een onderzoeksgerecht. Die rechtzoekende kan geen enkele rechtsplegingsvergoeding verkrijgen, terwijl hij, in de meeste gevallen, door een advocaat is verdedigd en zijn raadsman kosten en erelonen is verschuldigd, terwijl alle andere rechtzoekenden die in het gelijk worden gesteld in beginsel recht hebben op een rechtsplegingsvergoeding.

B.19.3. In de parlementaire voorbereiding wordt aangegeven dat in de toepassing van de verhaalbaarheid voor de strafgerechten is voorzien omdat het « meer conform [leek] te zijn met de principes van gelijkheid en niet-discriminatie dat men de rechtsonderhorigen die het herstel vragen van schade voor een burgerlijke dan wel voor een strafrechtelijke rechtbank, gelijk zou behandelen », en dat het voorstel om de regeling van de verhaalbaarheid uit te breiden tot de relaties tussen de beklaagde en de burgerlijke partij in overeenstemming was met het advies van de Ordes van advocaten en dat van de Hoge Raad voor de Justitie (*Parl. St.*, Kamer, 2006-2007, DOC 51-2891/002, pp. 5-6). In verband met de situatie van de vrijgesproken beklaagde of de buiten vervolging gestelde inverdenkinggestelde is nog gepreciseerd :

« Overeenstemmend met het advies van de ordes van advocaten en van de Hoge Raad voor de Justitie, zal de verhaalbaarheid trouwens ook niet aan bod komen in de betrekkingen tussen de beklaagde en de Staat, die wordt vertegenwoordigd door het openbaar ministerie. Er moet op gewezen worden dat het openbaar ministerie, door vervolging in te stellen, het algemeen belang vertegenwoordigt en derhalve niet op één lijn kan worden gesteld met een burgerlijke partij die de strafvordering alleen in gang zou zetten om een privébelang te verdedigen » (*ibid.*, pp. 6-7).

B.19.4. Het is verantwoord dat de burgerlijke partij slechts tot de betaling van de rechtsplegingsvergoeding aan de vrijgesproken beklaagde of aan de inverdenkinggestelde die

een buitenvervolginstelling geniet, wordt veroordeeld wanneer zij zelf de strafvordering op gang heeft gebracht en niet wanneer zij haar vordering heeft doen aansluiten bij een door het openbaar ministerie ingestelde strafvordering of wanneer een onderzoeksgerecht de verwijzing van de beklaagde naar een vonnisgerecht heeft bevolen. In die gevallen, indien de eisen van de burgerlijke partij « niet ingewilligd worden, kan ze [voor de strafprocedure] niet aansprakelijk gesteld worden ten aanzien van de beklaagde en bijgevolg ook niet veroordeeld worden om die te vergoeden voor de procedurekosten die bij die gelegenheid zijn ontstaan » (*Parl. St.*, Kamer, 2006-2007, DOC 51-2891/002, p. 6).

B.19.5. De keuze van de wetgever om elke verhaalbaarheid in de verhoudingen tussen de beklaagde en het openbaar ministerie uit te sluiten, heeft tot gevolg dat, in geval van buitenvervolginstelling of vrijspraak, de rechtzoekende die ertoe is verplicht een beroep te doen op de diensten van een advocaat om zijn verdediging te verzekeren terwijl hij ten onrechte was beschuldigd, de door zijn verdediging veroorzaakte kosten en erelonen alleen zal moeten dragen.

B.19.6. De situatie van de beklaagde of van de inverdenkinggestelde die buiten vervolging is gesteld, varieert dus op het vlak van de verhaalbaarheid naargelang hij wordt vervolgd op initiatief van de burgerlijke partij dan wel van het openbaar ministerie (waarbij die laatstgenoemde handelt door middel van een rechtstreekse dagvaarding, of naar aanleiding van een verwijzingsbeslissing van de onderzoeksgerechten) : in het eerste geval zal hij de verhaalbaarheid kunnen genieten en in het tweede geval niet.

B.19.7. In principe is de situatie van een inverdenkinggestelde of van een beklaagde dezelfde, ongeacht of die persoon strafrechtelijk wordt vervolgd op initiatief van een particulier of van het openbaar ministerie : in beide gevallen is een beroep op een advocaat meestal noodzakelijk, en het recht op een advocaat wordt onder meer gewaarborgd door de artikelen 6.1 en 6.3 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens. Wanneer een Staat voorziet in een stelsel van verhaalbaarheid is artikel 6 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens van toepassing en mag op dat gebied geen discriminatie bestaan.

B.19.8. Tussen het openbaar ministerie en de burgerlijke partij bestaan fundamentele verschillen : de eerstgenoemde is, in het belang van de maatschappij, belast met het onderzoek en de vervolging van misdrijven en oefent de strafvordering uit; de laatstgenoemde

verdedigt haar persoonlijk belang en tracht, met de burgerlijke vordering, het herstel te verkrijgen van de schade die het misdrijf haar heeft berokkend.

B.19.9. Wegens de opdracht die aan het openbaar ministerie is toegewezen, vermocht de wetgever ervan uit te gaan dat een regeling volgens welke een rechtsplegingsvergoeding verschuldigd zou zijn telkenmale de vordering van het openbaar ministerie zonder gevolg blijft, niet tot de laatstgenoemde diende te worden uitgebreid.

B.19.10. De wetgever zou weliswaar ten laste van de Staat, ten behoeve van wie het voorwerp uitmaakt van een beslissing tot vrijspraak of buitenvervolginstelling, een vergoedingsregeling kunnen invoeren die rekening houdt met de specifieke kenmerken van het strafrechtelijk contentieux.

Maar uit het feit dat hij de forfaitaire vergoedingsregeling waarin de bestreden bepalingen voorzien, niet heeft uitgebreid ten laste van de Staat in geval van vrijspraak of buitenvervolginstelling, vloeit niet voort dat hij de artikelen 10 en 11 van de Grondwet, in samenhang gelezen met artikel 6 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens, zou hebben geschonden.

B.19.11. Het middel is niet gegrond

5. De onmiddellijke toepassing van de wet op de hangende zaken

B.20.1. Het tweede en het vierde middel in de zaak nr. 4354 en het derde middel in de zaak nr. 4370 beogen artikel 13 van de bestreden wet, dat bepaalt :

« De artikelen 2 tot 12 zijn van toepassing op de zaken die hangende zijn op het moment dat ze in werking treden ».

Met toepassing van het koninklijk besluit van 26 oktober 2007 zijn de in het geding zijnde bepalingen in werking getreden op 1 januari 2008.

B.20.2. De middelen zijn afgeleid uit de schending van de artikelen 10, 11 en 13 van de Grondwet, al dan niet in samenhang gelezen met de artikelen 6, 13 en 14 van het Europees

Verdrag voor de rechten van de mens, met artikel 14 van het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten, met artikel 2 van het Burgerlijk Wetboek en met het algemeen beginsel van de niet-retroactiviteit van de wetten.

De verzoekende partijen verwijten de bestreden bepaling dat zij een terugwerkende kracht zou toekennen aan de wet, waardoor de rechtzoekende zou worden misleid die partij is bij een vóór 1 januari 2008 aangevat proces en die het risico van zijn procedure aldus niet correct heeft kunnen inschatten.

B.20.3. De verantwoording voor het amendement dat de bestreden bepaling heeft ingevoerd in het wetsontwerp, luidt :

« Er wordt voorgesteld om de toekomstige wet van toepassing te maken op de lopende zaken, zodra zij in werking treedt. Het arrest van het Hof van Cassatie van 2 september 2004 heeft immers een belangrijke rechtsonzekerheid geschapen, zowel voor de nieuwe zaken als voor de zaken die lopende waren op het moment dat het arrest uitgesproken werd. Sedertdien vragen de partijen systematisch het toepassen van de verhaalbaarheid aan de rechter, zonder dat die (noch de partijen) ter zake over duidelijke en precieze regels beschikt. Dat is precies het voorwerp van dit voorstel. Het lijkt derhalve uit het oogpunt van gelijkheid en non-discriminatie opportuun om te voorzien dat de partijen op een identieke manier zullen behandeld worden bij de vraag over de verhaalbaarheid, onafhankelijk van de datum waarop de zaak werd ingeleid. Het is in ieder geval van belang dat er zo snel mogelijk een einde wordt gemaakt aan de rechtsonzekerheid die veroorzaakt werd door het arrest van september 2004 » (*Parl. St.*, Senaat, 2006-2007, nr. 3-1686/4, p. 7).

B.20.4. De bestreden bepaling heeft niet tot gevolg de wet toepasselijk te maken op de zaken die met een definitieve rechtelijke beslissing zijn afgesloten. Zij heeft dus geen retroactieve werking. Zij leidt evenmin ertoe de afloop van de hangende gedingen te beïnvloeden. Het is daarentegen juist dat zij, door de onmiddellijke toepassing van de wet op de hangende zaken op te leggen, tot gevolg kan hebben de financiële last van de in het ongelijk gestelde partijen te verzwaren, terwijl zij bij de aanvang van het proces niet konden voorzien dat zij dat risico liepen.

B.20.5. Het staat in beginsel aan de wetgever de inwerkingtreding van een nieuwe wet te regelen en te beslissen of er overgangsmaatregelen moeten worden genomen. Uit de hiervoor geciteerde uittreksels van de parlementaire voorbereiding blijkt dat de wetgever ter zake snel wilde optreden om een einde te maken aan de onzekerheden die zijn ontstaan na de rechtspraak van het Hof van Cassatie. In die context is de onmiddellijke toepassing van de

bestreden wet een pertinente maatregel om, ten aanzien van alle rechtzoekenden, een einde te maken aan de ontwikkeling van een uiteenlopende rechtspraak die derhalve ongelijkheden inhield ten aanzien van het beginsel van de verhaalbaarheid en de bedragen die konden worden toegewezen.

B.20.6. Ermee rekening houdend dat de wetgever de verhaalbaarheid heeft omlind en dat de rechter op verzoek van de partijen de rechtsplegingsvergoeding kan verminderen, met name wanneer hij van oordeel is dat de situatie « kennelijk onredelijk » is, heeft de onmiddellijke toepassing van de in het geding zijnde wetgeving geen onevenredige gevolgen voor de partijen die op het ogenblik van de inwerkingtreding ervan bij gerechtelijke procedures betrokken zijn.

B.21.1. De verzoekende partijen in de zaak nr. 4354 leiden een derde middel af uit de schending van dezelfde bepalingen door de artikelen 7 en 13 van de bestreden wet, in die zin geïnterpreteerd dat zij de verhaalbaarheid beletten van de kosten en erelonen in het kader van vroegere procedures verbonden aan de lopende procedures.

B.21.2. In zoverre in dat middel de bestreden bepalingen wordt verweten de mogelijkheid te beperken om de kosten en erelonen te recupereren die daadwerkelijk zijn gemaakt in de loop van een rechtsgeding, valt het samen met de middelen die de bestreden wet verwijten geen rekening te houden met het begrip fout, die in B.9 zijn onderzocht.

B.21.3. Voor het overige laat de mogelijkheid waarover de rechter beschikt om het basisbedrag van de rechtsplegingsvergoeding wegens met name de complexiteit van de zaak te verhogen, hem in voldoende mate toe rekening te houden met de vroegere procedures die moesten worden gevoerd.

B.21.4. De middelen zijn niet gegrond.

Om die redenen,

het Hof,

onder voorbehoud van de in B.7.6.6 geformuleerde interpretatie, verwerpt de beroepen.

Aldus uitgesproken in het Frans, het Nederlands en het Duits, overeenkomstig artikel 65 van de bijzondere wet van 6 januari 1989, op de openbare terechtzitting van 18 december 2008.

De griffier,

De voorzitter,

P.-Y. Dutilleux

M. Melchior